

Tijding 1983-2

Kroniek van de heemkundekring

't Zuidkwartier

Tijding 1983 - 2

Uitgave van de heemkundekring

't Zuidkwartier

JUNI '83

T I J D I N G 1983 - 2.

Volgorde van de artikelen:	Pag:
x Doelstelling van de Heemkundige Kring "Het Zuidkwartier"	3
x Samenstelling bestuur	4
x Redactie Tijding	5
x. Brabantse (Arbeiders) huisjes en de "Hei"	7
x Oudste inwoner van Woensdrecht?	15
x Post-scriptum bij het Nijmeegse standbeeld van Karel de Grote	23
x Hoogerheide	32
x Den moordenaar is fugitief	34
x Die goeie ouwe tijd	39
x Op klompen van Hoogerheide naar Huijbergen	41
x Putte in oude wegen	69
x Rektifikaties	70

 * Nadruk of overname van "Tijding" 1983-2 of gedeelten *
 * daarvan, in welke vorm dan ook, is zonder schriftelijke *
 * toestemming van het bestuur en schrijvers der artikelen *
 * verboden. *
 *
 * Het Zuidkwartier aanvaardt geen verantwoording aangaande *
 * de stijl en de juistheid der artikelen, doch laat deze *
 * geheel voor rekening van de ondertekenaars. *
 *

DOELSTELLING VAN DE HEEMKUNDIGE KRING

"HET ZUIDKWARTIER"

Opgericht 27 maart 1977.

De Heemkundekring "Het Zuidkwartier" is een vereniging zonder winstgevende- of politieke oogmerken. Ze neemt ten opzichte van alle instanties een neutrale houding aan.

Haar werkterrein omvat het grondgebied der Gemeenten Huijbergen, Ossendrecht, Putte en Woensdrecht.

Zij stelt zich, met inachtneming van het bovenstaande, ten doel:

1. Het bevorderen van belangstelling op heemkundig gebied voor de omgeving, door het geven van voorlichting, het organiseren van lezingen, kursussen, ekskursies, tentoonstellingen en andere evenementen.
2. Het beoefenen en ter kennis brengen van de regionale geschiedenis, genealogie, antroponymie, topografie, toponymie, geologie, bodemkunde, waterhuishoudkunde en geomorfologie.
3. Het vastleggen van dialecten, al dan niet overgeleverde verhalen, rijmen, uitdrukkingen enz.
4. Het stimuleren tot het in stand houden van oude gebruiken, ambachten en folkloristische activiteiten.
5. Het ijveren voor het behoud van waardevolle landschappen en bouwwerken en cultuur-historische- en heemkundig waardevolle zaken.
6. Het uitgeven van een periodiek aan haar leden en andere voorkomende publikaties.
7. Alles te doen of te bevorderen wat in een heemkundig kader te plaatsenv valt.

Nieuwe leden kunnen zich voor 1983 opgeven d.m.v. storting van de jaarkontributie ad. f. 25,- t.n.v. Penningmeester "Het Zuidkwartier" bij de Rabobank te Ossendrecht, nr. 14.05.21.437, gironummer van de bank: 1107397.

Inlichtingen betreffende het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij: Mej. Bastiaanse, sekretaresses interne zaken.

Antwerpsestraatweg 47, Putte (N.Br.) tel. 01645-2794
(Na 18.00 u.)

SAMENSTELLING BESTUUR

<u>Dhr. A. J. Pijnen,</u> Huybergseweg 51, 4631 GD HOOGERHEIDE	Voorzitter	tel. 01646-2895
<u>Dhr. L. F. v. d. Bergh,</u> Aviolandalaan 29, 4631 RP HOOGERHEIDE	Vice Voorzitter	tel. 01646-3339
<u>Mej. M. Bastiaanse,</u> Antwerpsestraat 47, 4645 BB PUTTE	Secretaresse int. zaken	tel. 01645-2794
<u>Dhr. G. C. J. Roovers,</u> Huygenstraat 35, 4631 GK HOOGERHEIDE	Extern secr.	tel. 01646-3657
<u>Dhr. A. Mattheussens,</u> Aanwas 27, 4641 JE OSSENDRECHT	Penningmeester	tel. 01647-2662
<u>Mevr. J.C.V. de Greef-Verhees,</u> Aanwas 47, 4641 JG OSSENDRECHT	Redactie	
<u>Mevr. C. Bolders-van Dooren,</u> Vogelenzang 3, 4641 JK OSSENDRECHT		tel. 01647-3572
<u>Dhr. J. van Loon,</u> Koninging Wilhelminastraat 22, 4641 GS OSSENDRECHT		tel. 01647-2782
<u>Dhr. M. J. A. Schoutens,</u> Kam. Onnesstraat 46 4631 GT HOOGERHEIDE		tel. 01646-3693

LOSSE NUMMERS "TIJDING"

LOSSE NUMMERS VAN TIJDING ZIJN VERKRIJGBAAR VOOR DE PRIJS VAN f. 6,-- BIJ DE SECRETARESSE INTERNE ZAKEN:

MEJ. M. BASTIAANSE, ANTIWERPSESTRAAT 47, 4645 BB PUTTE.

OOK NIEUWE LEDEN KUNNEN ZICH OP DIT ADRES OPGEVEN.

Wanneer de zon, na een lange, warme zomerse dag, langzaam de laatste stralen over de polder voor ons huis laat gaan, denk ik: zo, weer een dag geschiedenis erbij. En onwillekeurig, op zo'n mooie zomeravond, komen dan daar ook de gedachten aan vakantie bij.

Want, al maak je geen reis naar de andere kant van de wereld, en blijf je fijn thuis in de eigen omgeving, vakantie en vrij zijn van alle dagelijkse beslommeringen hebben we toch allemaal op z'n tijd nodig.

En zo ook natuurlijk uw bestuur en redactie. Want, dat er in het afgelopen seizoen door een kleine groep mensen veel werk is verzet "achter de schermen" kan ik u verzekeren.

Voor al deze harde werkers, ongeacht welke werkzaamheden ze hebben verricht: bedankt!

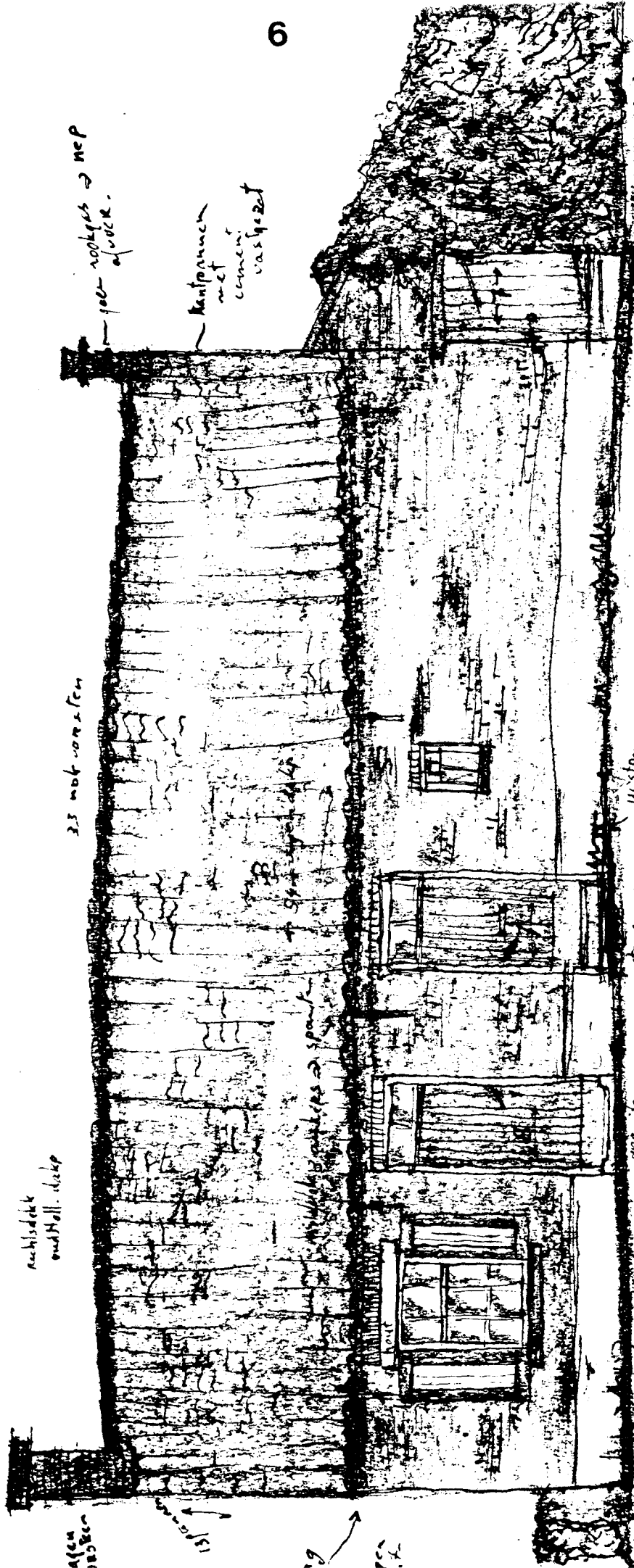
Want hoe je het ook draait of keert, telkens hebben we toch elkaar weer nodig. En zeker in een vereniging als die van ons is elke hulp welkom. Wanneer u nog over een paar vrije uurtjes beschikt waarin u iets voor de vereniging zou kunnen en willen doen en u laat ons dit weten dan stellen wij dit bijzonder op prijs.

Graag wens ik dan ook iedereen, namens het bestuur en redactie, een prettige, zonovergoten vakantie periode toe en hopenlijk zien we elkaar weer uitgerust terug in het nieuwe seizoen.

Anja de Greef-Verhees.

Inleveren nieuwe copij : Uiterste datum 25 oktober 1983

Sekretariaat "Tijding" : Anja de Greef-Verhees, Aanwas 47,
4641 JG. Ossendrecht.

100-100kg's → hef
af over.

kerfpannen
met
cement
vastgezet

23 met vorsten

achtersteek
oud Holl. dekap

grootte
→ spouw

14 stormrooij
aandwater

Stenen
dorpel

granito
dorpel

cement
bezet

deur
Staal
op schuifdij
→ bakstenen
dorpel.

achter
kluip
na rampje

schuifraam
naar boven

11.11.2000

18.5.2000

13.10.2000

19

19

BRABANTSE (ARBEIDERS) HUISJES EN DE "HEI"

De begrippen "*Arbeidershuisjes*" en de "*Hei*" zijn in vroeger tijden onlosmakelijk met elkaar verbonden geweest omdat ze beiden buiten de "*bewoonde*" centra van de dorpen lagen.

De verklaring hiervoor is niet eens zo moeilijk en ver te zoeken.

De eerste "*vaste*" bewoners van onze streken waren vissers en voornamelijk landbouwers, zij het dat het toenmaalse landbouwbedrijf en veebedrijf bijna op geen enkele manier te vergelijken zijn met de huidige moderne bedrijven.

De toenmalige boeren wisten echter wel degelijk wat de beste landbouwgronden waren, die dan ook het eerst in cultuur werden gebracht. Hierdoor is het derhalve ook voor een groot gedeelte te verklaren, dat het inwonertal van Hoogerheide ten opzichte van Woensdrecht gedurende zéér lange tijd zich verhield van 1 tot 4. Wél was het grondgebied van de oude "*Heerlijkheid*" Hoogerheide veel kleiner dan dat van de "*Heerlijkheid*" Woensdrecht.

Voornaamste oorzaak hiervan was het ontbreken van goede landbouwgrond die enkel te vinden was aan de noordwestzijde van het kleine dorp Woensdrecht.

Het waren met name de kerken, kloosters en boerderijen, waarbij zich dan wat ambachtlieden vestigden, die instonden voor een kleine of grotere dorpsgroei, dorpsvorming. Doordat Woensdrecht ook in vroeger tijden niet alleen niet meer en vooral betere gronden had, maar daarnaast ook beurtschippers en vissers telde is dus mede hierdoor de verhouding 1 - 4 geen wonderlijke zaak. Voordat Hoogerheide verenigd werd met woensdrecht in de jaren 1819 - 1820, strekte het zich in Zuid-Noordelijke richting niet verder uit dan van de voormalige steenfabriek Jacobs Carpentier tot aan de Wouwbaan, en in Oost-Westelijke richting via een lijn (gevormd door de Buitendreef) die van Huijbergen op ± 150 meter noordelijk parallel aan de Huijbergseweg liep en via uitmonding Wouwbaan-Raadhuisstraat en van daaruit Zuidelijk van de Onderstal en Zuidelijk van het "*Marktje*" naar "*De Agger*".

Het grootste gedeelte van het "*Heidebegrip*" onder Woensdrecht - Hoogerheide was de "*Woensdrechtse Heide*".

Deze heide, die oostelijk van het dorp Woensdrecht lag, grensde tegen Hoogerheide en daarmee aan de "*Plantage*" van Hoogerheide. De "*Plantage*" bestond voornamelijk uit heide, dennenbos en hakhout.

Na de vereniging van beide dorpen vervaagde, of liever gezegd verdween de ("*Heerlijkheids*")-gemeentegrens en begon Hoogerheide zich in beginsel langs de Raadhuisstraat op het "*oude*" gebied van Woensdrecht uit te breiden.

Nog in 1790 stond er vanaf de Wouwbaan tot aan de Nieuweweg ter weerszijden van de (zand)straat (Raadhuisstraat) slechts één onderkomen, n.l. de boerderij "*De Koudenbergh*", voormalig bezit van de familie Simons. Ongeveer op die plaats staat nu het nieuwe postkantoor.

De slechte heidegrond bleef voorshands nog buiten "*shot*".

Toen in de 19e eeuw in en na de Napoleontische tijd de aardappel voedselbron no. 1 werd, de suikerfabricage uit de suikerbiet werd gewonnen, de medische wetenschap op een hoger plan kwam, werd mede om genoemde redenen de gemiddelde leeftijd hoger, maar begon ook de bevolking sneller toe te nemen. Nieuwe woon-, leefruimte was daardoor noodzakelijk.

De minst draagkrachtigen, de arbeiders, bleef niets anders over dan een stukje heidegrond te kopen, omdat die erg goedkoop was, deze te ontginnen en al naargelang draagkracht al of niet een huisje te bouwen.

Zo hebben, en of hadden veel op het zand gelegen plaatsen hun bebouwde hei-wijkjes gevormd, die meestal zo rond ± 1850 begonnen te ontstaan. In onze nabijheid geldt dit o.m. voor Hoogerheide, Ossendrecht, Zandvliet en Kalmthout. Onder Hoogerheide - Woensdrecht werd onder het bebouwde gebied van "*De Heide*" in het algemeen veengebied begrepen, een gebied dat omgeven werd door Raadhuisstraat - Kromstraat - Matthiass Wolffstraat (Smallestraat) - Minckelersweg (Zwarte Baan) - Verlengde Duinstraat en Duinstraat tot weer aan de Raadhuisstraat. Min of meer uitgezonderd het gebiedje "*Klein Bergen*" (omgeving St. Lucasplein) waar eertijds het Woensdrechtse gilde "*Sint Sebastiaan*" op de "*Wip*" schoot. Hieruit volgde dat de voormalige "*Heiwijk*" of "*Het Heike*" op oud Woensdrechts gebied was gelegen en daardoor ook ons "*Brabants arbeidershuisje*" aan de Binnenweg. Onder dergelijke omstandigheden en in dergelijke huisjes hebben de meeste van onze voorouders in die tijd gewoond, geleefd, geleden, liefgehad en zijn er gestorven. Reden temeer om zo'n "*MONUMENTJE*", want dat is het Brabants Huisje aan de Binnenweg wel degelijk, voor ons en het nageslacht te bewaren.

Geschiedenis "*Brabants Huisje*".

Na de aardrijkskundige beschrijving van het gebied wil ik u verder meenemen in het verloop van de grondeigenaren van het "*Brabants Huisje*" (Binnenweg 33) en zijn bewoners.

Om dit gegeven te beschrijven is mede gebruik gemaakt van de kadastrale leggers (1) der gemeente Woensdrecht.

Kadastraal begint de nasporing gemakshalve in deze tijd en werkt terug naar het verleden.

Tot ± 1832 zijn de eigenaren van de gronden duidelijk terug te vinden. De Gemeente Woensdrecht is de eerste grondbezitter waar vanuit zal worden gegaan.

Lambert Sloven.

In ± 1850 koopt Lambert Sloven c.s., van beroep arbeider, 64 roeden (m) en 40 el (m) heide-grond van de gemeente Woensdrecht. Het sectie nr. B 376 wijzigt dan in B 466. De grond is dan gelegen in het "gehucht" het "Heike".

Het "Heike" is het gebied dat omsloten wordt door: de weg van Bergen op Zoom naar Antwerpen (nu Raadhuisstraat); noordelijk door een ongenaamde weg (nu Pr. Bernhardstraat) en de weg van Wouw naar Hoogerheide (nu de Wouwbaan).

Op het perceel B 466 zal later het "Brabants Huisje" worden gebouwd.

Lambert Sloven had blijkbaar niet zo erg veel belang bij deze schrale heidegrond en verkocht alles weer al in 1852.

Jan Havermans

Slechts een gedeelte, wat voor de geschiedenis van het "Brabants Huisje" belangrijk is, ter grootte van 24 roeden (m) en 80 el (m) heide-grond komt in eigendom bij Jan Havermans c.s..

De toch wel bedrijvige Havermans verkoopt in 1855 slechts een gedeelte heidegrond, die hij inmiddels heeft weten te ontginnen tot bouwland, ter grootte van 12 roeden (m) en 80 el (m) aan de

Erven Leendert Verheezen,

van beroep landbouwers. Met de nieuwe eigenaar krijgt dit gedeelte bouwland het nieuwe kadastrale nr. sectie B 602.

11 jaar later (1866) verkopen de Erven Verheezen het totale perceel bouwland door aan

Gabriel Hugens,

wonende in de Gemeente Woensdrecht. Gabriel is van beroep arbeider. Het kadastrale nr. wijzigde deze keer ten gevolge van de transactie niet en bleef zodoende B 602.

Met deze Gabriel Hugens begint de geschiedenis van het "Brabants Huisje" pas goed. Hoewel het doel van de aankoop van het perceel B 602 op dat moment niet erg duidelijk is, blijkt dat echter wél in 1868. Maar alvorens dat te verklappen, krijgt u eerst meer informatie over het gezin Gabriel Hugens.

Gabriel Hugens is op 3 mei 1808 (2) te Woensdrecht geboren als

zoon van Johannes Baptist Hugens, welke overleed 20 april 1810 (3), en Isabella Mattheussen, die overleed op 10 juli 1808. (4) Gabriel huwde op 30 augustus 1832 (5) Anna Cornelia van Oevelen, geboren op 21 augustus 1810 (6) te Woensdrecht en vond huisvesting aan het adres wijk A nr. 79.

Uit het huwelijk van Gabriel Hugens en Anna Cornelia van Oevelen worden geboren:

Johannes Baptist	27 maart 1836	(7)
Johanna	5 juli 1838	(7)
Jacobus	26 maart 1843	(7)
Isabella	3 juni 1845	(7)
Johanna Maria	17 mei 1851	(7).

Jacobus Hugens.

Uit het kadaster blijkt dat er in 1870 nog steeds geen woning op perceel B 602 gebouwd is en het alleen nog maar als akkerland in gebruik is.

Wél was Gabriel in 1868 (8) overgegaan tot de verkoop van het gehele perceel aan zijn 2e zoon Jacobus, die dan 25 lentes oud is. Jacobus, inmiddels 27 jaar oud, huwde op 15 januari 1870 (9) met Johanna Hoeckx, die op 4 januari 1841 (10) geboren was.

Waar Jacobus met Johanna woonde tussen 1870 en 1879 is niet nagezocht, daar de tijd om te schrijven helaas zeer beperkt was. Hopelijk neemt u dat schrijver dezes niet kwalijk.

Uit het huwelijk van Jacobus en Johanna worden geboren:

Johanna Catharina	16 juli	1873	(11)
Louisa Cornelia	6 november	1875	(11)
Petrus Johannes	22 oktober	1877	(11)
Constantinus	11 oktober	1879	(11)
Wilhelmus Alphonsus	16 oktober	1881	(11)
Isabella	2 juni	1886	(11)
Antonetta	21 december	1888	(11)

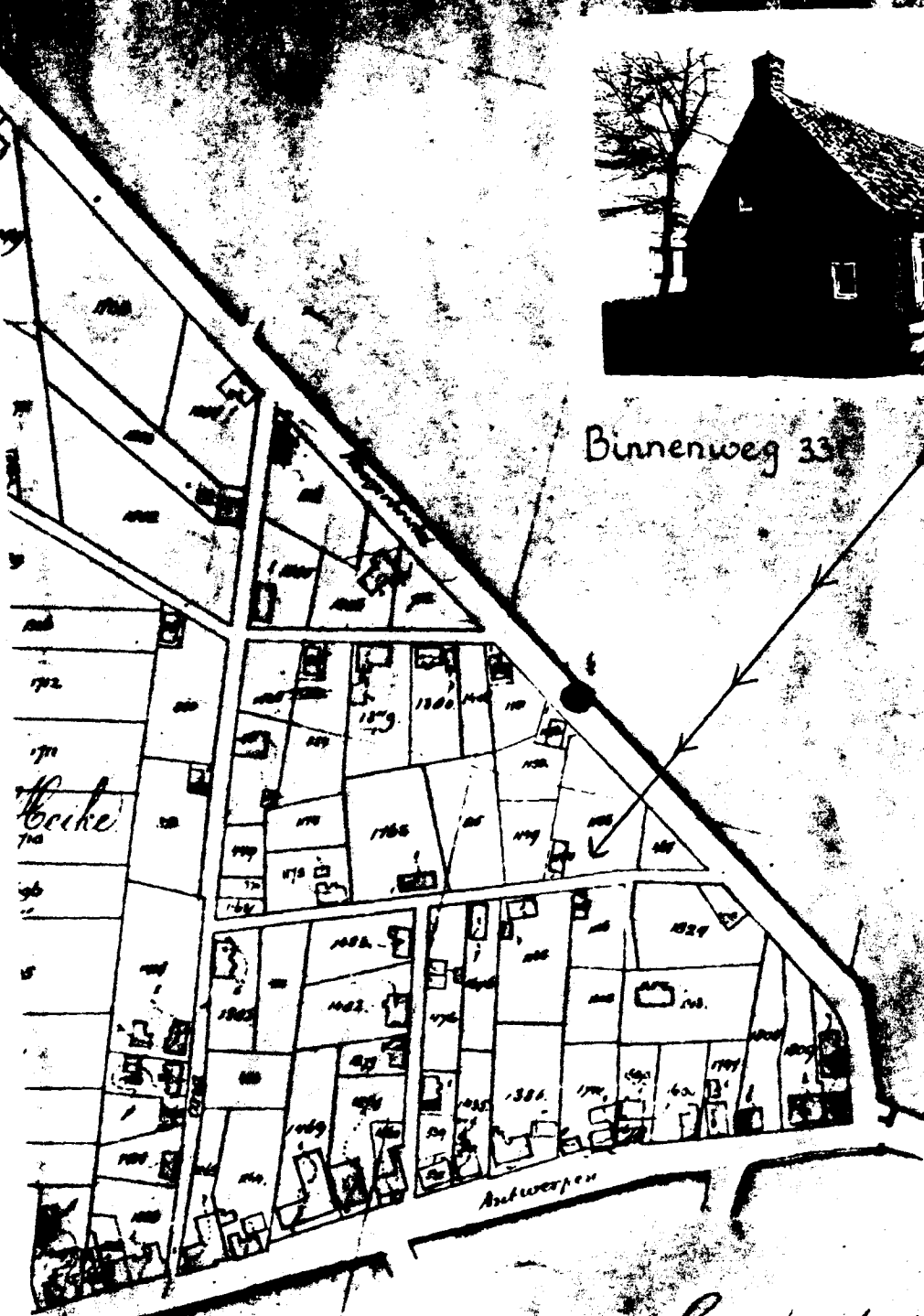
De laatste 4 kinderen zijn in het "*Brabants Huisje*" geboren.

Uit wijziging der gegevens in de kadastrale leggers valt af te leiden dat in 1879 stichting heeft plaatsgevonden, hetgeen resulteerde in de vermelding van "*huis, tuin en erf*". Met enige zekerheid mag men aannemen dat het huisje in elk geval is gereedgekomen in 1879 (1). Het huisje werd met leem gebouwd, zo verzekerde mij de huidige eigenaar (13).

Het sectie nr werd in 1879 door vermelding van het huisje gesplitst in B 1153 en B 1154. Voor de ligging van beide percelen kunt u zich nader oriënteren op het gedeelte van een kadastrale kaart daterende van 1889 (zie afbeelding 1).

Afbeelding 1

Binnenweg 33

Beike

Antwerpen

Sectie D

Gezien in deugdelijk bewaard
in Hevelogenboeke van District van
De Yngelische Prefectuur
Amsterdam

Afbeelding 2 geeft u een idee van de grootte van het huisje en kunt u zich dan voorstellen dat Jacobus met Johanna zijn vrouw en 7 kinderen daarin hebben kunnen wonen!!!!

Als men die primitieve leefomstandigheden, welke de huidige generatie zich gewoon niet kan voorstellen, plaatst, c.q. zich indendt in deze tijd, kan gesteld worden dat er nu wel degelijk geheel andere, maar vooral ook hogere eisen aangematigd worden aan het wooncomfort. Verstoken waren zij van voor ons normale nutsvoorzieningen zoals electra, gas, waterleiding en over centrale verwarming hoeven we het al helemaal niet te hebben.

Momenteel kunt u dit "*Brabants Huisje*" vinden aan de Binnenweg 33 in Hoogerheide, precies zoals gebouwd, zonder ooit ingrijpend te zijn aangepast aan de moderne eisen van deze tijd.

Daarom wil de Heemkundige Kring "Het Zuidkwartier" dit huisje gaarne behouden.

Wél werd in 1933 het huisje voorzien van electra, zo deelde de huidige eigenaar Antonius Borremans desgevraagd mede.

Pas in de zestiger jaren als het huisje verhuurd is wordt het aangesloten op het waterleidingnet.

Na wat vooruitgelopen te zijn pakken we de draad weer op bij Jacobus Hugens. Jacobus overlijdt 8 juli 1898 (12) op 55 jarige leeftijd en laat Johanna met haar 7 kinderen achter. Als in 1912 alle kinderen op Antonetta na het ouderlijk huis hebben verlaten acht moeder Johanna, die dan reeds 71 jaar oud is, de tijd gekomen om bij leven tot boedelscheiding over te gaan.

Bij akte d.d. 27 oktober 1912 (8), verleden door notaris Goderie te Wouw, heeft boedelscheiding plaatsgevonden. Het huisje met alle grond werd bedeed aan Antonetta, zulks onder de verplichting haar moeder gedurende haar leven kosteloos inwoning te verschaffen, zomede kost, drank, kleding, geneeskundige bijstand, verzorging en verder levensonderhoud.

Antonetta, die inmiddels naaister van beroep was geworden, naaide erg veel voor de textielwinkel van haar zwager Johannes Borremans, gehuwd met Isabella Hugens.

Dat naaiwerk bestond in die vroegere tijd veelal uit het maken van bonkers (soort korte overjas) en manchester broeken (fijn-rib-werkbroek, gewoonlijk geribd katoenfluweel, oorspronkelijk afkomstig uit de Engelse stad Manchester)(15).

Antonius Borremans.

Zoon Antonius Borremans was het petekind van Antonetta Hugens. Hij werd, tengevolge van familie-omstandigheden binnen huize Borremans, in 1924 (13) op 2 jarige leeftijd ter verzorging ondergebracht bij zijn tante Antonetta aan de Binnenweg. Het verblijf van Antonius daar is zowel Antonetta als Antonius blijkbaar goed bevallen want Antonius woonde daar in tot hij huwde.

Tot ook Antonetta op 74 jarige leeftijd (13) 22 februari 1962 (13) overleed zorgde hij voor onderhoud van het huisje en het beboeren van de tuin die altijd nog 1185 m² (11 a en 85 ca) groot was.

Bij haar leven had Antonetta Hugens haar testament zodanig laten opmaken, dat het Huisje met alle grond na haar dood zou toekomen aan Antonius, die ze toch wel zo'n beetje als haar kind was gaan beschouwen.

De kadastrale registers werden weer eens bijgewerkt, waardoor de sectie nrs B 1153 en B 1154 tot één nummer werden samengevoegd en tot op de dag van heden vermeld staan onder B 2703. (1).

De oude oppervlaktematen als roeden (m) en ellen (m) waren intussen ook al vervangen door aren en centiaren.

Formeel vermeldt het kadaster nu 12 a 80 ca.

Vanaf 1962 tot en met 1979 heeft Antonius Borremans het huisje verhuurd. Het was ook ongeveer in diezelfde periode dat er 2 maal een beetje grond verkocht werd, n.l. 7 ca in 1961 (13) aan een buurman wonende aan de Wouwbaan en in 1963-1964 (13) verkocht hij 24 ca grond van de tuin grenzende aan de Binnenweg aan de gemeente Woensdrecht i.v.m. reconstructie en verharding van de Binnenweg, die tot dan maar een zandbaantje was. De grootte van het perceel was met die 2 verkopen teruggebracht op 12 a 49 ca.

Bouwplannen - sloop

De familie Borremans wilde zelf toch wel gaan wonen aan de Binnenweg. Daartoe werden er gedurende 1971 - 1981 plannen op papier gezet en voorgelegd bij het gemeentebestuur, maar bepalingen van het geldende of in voorbereiding zijnde bestemmingsplan voor dat gebied doorkruiste, bij monde van de Familie Borremans, hun plannen. Het "*Brabants Huisje*" zou overigens ten gevolge van de nieuwbouwplannen gesloopt dienen te worden. Omdat de nieuwbouwplannen niet zo erg vlot verliepen en bovendien sloping van het huisje Antonius Borremans erg aan het hart ging, omdat hij daarin opgegroeid was, besloot de familie vervolgens uit te kijken naar andere huisvesting.

In 1979 kwam het huisje leeg, werd niet meer verhuurd hangende de bouwplannen en geraakte min of meer in verval.

Nieuwe bestemming voor het huisje.

Het probleem diende zich aan wat de Familie Borremans met het "*Brabants Huisje*" moest doen en/of welke bestemming eraan gegeven zou kunnen worden.

Een oplossing diende zich plotseling aan, doordat de altijd actieve Heemkundige Kring Het Zuidkwartier belangstelling toonde voor het huisje. De kring, die niet de nodige liquide middelen bezat, zocht toch contact met de Familie Borremans en zette haar bedoeling uiteen. In 1982 (14) werd een bruikleenovereenkomst afgesloten met voor de Heemkundige Kring voordelige condities.

Tevens werd overeengekomen dat sloping van het huisje nimmer zal

mogen geschieden bij leven van Antonius Borremans en zal worden geëxploiteerd in dezelfde uiterlijke staat.

Juist voor die exploitatie en in eerste aanleg de opknapbeurt hebben wij de financiële steun van alle leden en zo mogelijk andere begunstigers nodig.

Plannen voor restauratie van het huisje zijn in een ver gevorderd stadium.

Schrijver van deze historische beschouwing hoopt een "*Steentje-Bij*" gedragen te hebben.

Het bestuur van de Heemkundige Kring rekent op uw welwillende steun. Om het u gemakkelijk te maken vindt u een blanco acceptgirokaart in deze "*Tijding*" toegevoegd.

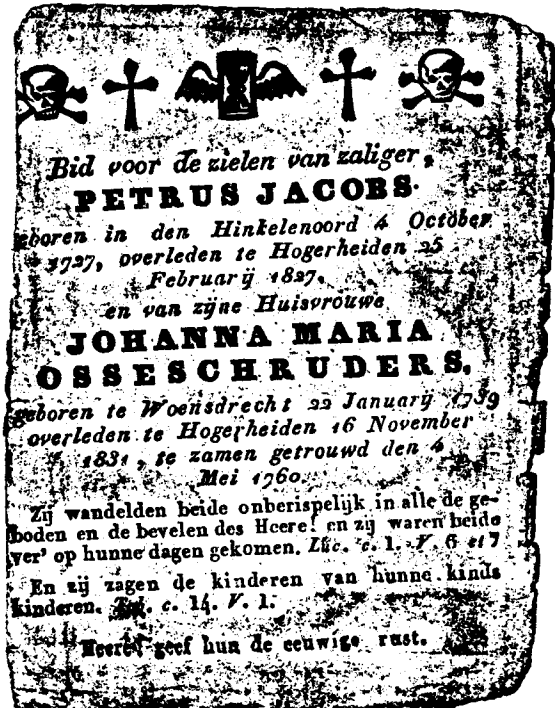
"STEENTJE BIJ"

WIJ REKENEN OP U!!!!

Verantwoording:

1. Kadastrale leggers gemeente Woensdrecht; Oud archief Woensdrecht
 2. Geboorteregister Gemeente Woensdrecht 1808.
 3. Overlijdensregister Gemeente Woensdrecht 1810.
 4. Overlijdensregister Gemeente Woensdrecht 1808.
 5. Huwelijksregister Gemeente Woensdrecht 1832.
 6. Geboorteregister Gemeente Woensdrecht 1810.
 7. Geboorteregisters Gemeente Woensdrecht 1836; 1838; 1843; 1845 en 1851.
 8. Notariële akte boedelscheiding d.d. 27 oktober 1912; ter inzage gesteld door Ant. Borremans.
 9. Huwelijksregister Gemeente Woensdrecht 1870.
 10. Geboorteregister Gemeente Woensdrecht 1841.
 11. Geboorteregisters Gemeente Woensdrecht 1873; 1875; 1877; 1879; 1881; 1886 en 1888.
 12. Overlijdensregister Gemeente Woensdrecht 1898.
 13. Mondelinge bijdrage van de Heer en Mevr. Borremans.
 14. Notariële akte in handen van Heemkundige Kring.
 15. Bron: Grote Nederlandse Larousse Encyclopedie.
- (m) duidt aan de metrische roede. Na 1820 heeft men die namen, om de invoering van metrische maten te vergemakkelijken, aan metrische eenheden gegeven, aldus de Grote Nederlandse Larousse Encyclopedie.

M.J.A. Schoutens.

OUDSTE INWONER VAN WOENSDRECHT ?

In het zeer interessante artikel "*De Korenmolen van Hoogerheide*" van A.J. Pijnen (Tijding 1982 afl.3) wordt melding gemaakt, dat Cornelis Couwenbergh de oudste inwoner van de gemeente Woensdrecht tot nu toe is geweest met een leeftijd van 99 jaar 3 maanden en 20 dagen. Welnu: het record wordt gebroken door een Petrus Jacobs. In mijn bezit is namelijk een doodsprentje van deze Petrus Jacobs, die volgens de tekst geboren is in Hinkelenoord op 4 oktober 1727 en overleden in Hoogerheide op 25 februari 1827. Een kleine berekening maakt duidelijk, dat hij dus de leeftijd van 99 jaar, 4 maanden en 11 dagen heeft bereikt.

Een merkwaardigheid is nog, dat het prentje pas gedrukt is ná het overlijden van zijn echtgenote Johanna Maria Osseschruders. Ook zij bereikte een respectabele leeftijd nl. die van ruim 92 jaar. Zij is geboren te Woensdrecht op 22 januari 1739 en overleden te Hoogerheide op 16 november 1831.

Wouw, 13 februari 1983.

R. Jacobs.

Naar aanleiding van het artikeltje van R. Jacobs "*Oudste inwoner van Woensdrecht?*" vallen er wel wat kanttekeningen te maken om dit gegeven eens nader te belichten, en wat verder op de familie Jacobs in te gaan.

Het vermelden van een vraagteken in de "*kop*" van het artikeltje is geen toeval gebleken. Evenals bij ondergetekende heerst er bij Dhr. Jacobs waarschijnlijk wel de nodige twijfel of men een geboortedatum op een doodsprentje, wat dan ook nog 33 jaar na het overlijden van de boreling is gedrukt, als "*bewijs*" mag aangaarden.

Dit is in feite het enige waarom het in dergelijke zaken gaat. Dhr. Jacobs zal het met zijn kennis van dergelijke materie met schrijver eens zijn dat dit "*bewijs*" een "*doodsprentje*", nogal ongewoon is.

Wat betreft geboorte, huwelijk en overlijden vóór 1811, zijn de doop, huwelijks- en overlijdensregisters van de protestantse gemeenten, en R.K. parochies, en eventueel nog de schepensbanken de algemeen erkende bronnen. In dit geval zijn deze niet geraadpleegd. Iets wat dus Dhr. Jacobs door het plaatsens van het "*vraagteken*", voorzichtig moet hebben gemaakt.

Toch waren er voor ondergetekende redenen genoeg om de bewering van de "*oudste inwoner*" niet zonder meer van de hand te wijzen. Er zijn namelijk toch voldoende gegevens aangedragen om deze eens aan de officiële bronnen te toetsen.

Daar komt nog bij, dat, alhoewel doodsprentjes de overledene in het algemeen van zijn beste kant laten zien, de vermelde overledene toch wel werkelijk bestaan moet hebben.

De parochieregisters van Hoogerheide verschaften bij nader onderzoek vrij veel informatie, al moet worden geconstateerd dat Petrus Jacobus minder dan onvoldoende uit de "*inkt*" is gekomen. Men leze zelf!

Handwritten text, likely a signature or name, possibly: *Petrus et Elisabetha Jacobs*

Deze copie is ontleend aan een copie van het authentieke (1) register uit het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch. Deze copieregisters bevinden zich in het archief van Woensdrecht. Zonder het bidprentje is het vrijwel onmogelijk de identiteit van de boreling vast te stellen, laat staan te bewijzen! Met kennis van dit gegeven, en het doodsprentje komt met echter veel verder.

Met toestemming van Mevrouw Leget van het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch heb ik aldaar het authentieke register mogen raadplegen. Dit leverde een tekst op die toch wel iets duidelijker was:

Inckelenoordt 5 octob. 1727
 baptizatus est petrus filius legitimus Jacobi
 et Petronellae de Bruyn susceptores Wilhelmi
 Broomans et Elisabetha Jacobs

(2)

Ook hier moeten we echter nog vaststellen dat ook deze vrij ver "vergame" tekst alléén geen betrouwbaar bewijs is. Doch met het doodsprentje erbij geraakt men toch overtuigd dat Petrus Jacobus de boreling moet zijn. Een overtuiging die ook de mijne is. Immers, met kennis van de feiten, en wat combinatievermogen moet de eertijds onbeschadigde tekst zijn geweest:

"Inckelenoordt 5 october 1727"

"Baptizatus est petrus filius legitimus Jacobus Jacobs et petronellae de Bruyn susceptores Wilhelmus Broomans et Elisabetha Jacobs."

De doop van zijn latere echtgenote Joanna Osseschruders leverde minder moeilijkheden op, alhoewel de naam dikwijls werd verschreven.

Inckelenoordt 5 octob. 1727
 baptizatus est petrus filius legitimus Jacobi
 et Petronellae de Bruyn susceptores Wilhelmi
 Broomans et Elisabetha Jacobs

(3)

Het overlijden van Petrus Jacobs in de registers van de B.S. te Woensdrecht maakten aan alle twijfels een einde.

76. 9.

Het Jaar een duizend acht honderd zeven-en-twintig, den zes en twintigsten der maand February, om elf ure des morgens, verscheen voor ons Burgemeester, beambte van den Burgerlijken Stand, der gemeente van Woensdrecht, provincie Noord-Brabant, Johannes Melsen van beroep landbouwer, oud zeven en dertig jaren, bekende van den overledenen, en Johannes van Brozendaal, van beroep veldwachter, oud zes en vyftig jaren, bekende van de overledene, beide wonende binnen deze gemeente, welke ons verklaard hebben dat Petrus Jacobs, zynde zonder beroep oud negen en negentig jaren geboren te Woensdrecht provincie Noordbrabant wonende te Woensdrecht; Echtgenoot van Joanna Maria Aelonschroeders, particuliere, wonende te Woensdrecht, zoon van Jacobus Jacobs, en van Petrus, nella de Brijn, beiden overleden is overleden binnen deze gemeente, op zondag den vyf en twintigsten maand february laatstleden om zeven ure des avonds; en hebben, nadat aan de comparanten van deze akte voorlezing is gedaan, afgelesen met ons getekend.

J. Melsen
Korreding

De Burgemeester, beambte van den Burgerlijken Stand,

G. van de Meer

(3)

Het enige wat men op de acte van overlijden zou kunnen aanmerken is dat Petrus Jacobs in de Hinkelenoordpolder i.p.v. Woensdrecht is geboren.

De polder was in die jaren een zelfstandige Heerlijkheid en gelegen onder Zeeland.

Gezien de familie Jacobs c.q. Jacobs Mighielsen de familie is die tot heden toe het langst in de Hinkelenoordpolder heeft ver-toefd, is het alleszins gerechtvaardigd de eerste decennia na

hun vestiging in de polder die in 1685 werd ingedijkt, eens nader te belichten. Daar komt nog bij dat er in verband met een onderzoek naar de geschiedenis van de Hinkelenoordpolder bij schrijver al wat over deze familie voorhanden was.

Op 19 aug. 1696 huwden voor de dominee der gereformeerde gemeente te Ossendrecht:

Jacobus Jacobsen j.m. uit Ossendrecht X Joanna Pieters Brandt ex Osd. (5)

Jacobus behoorde tot een vrij grote familie waaronder
 Dingna Jacobsen X Cornelis Jansen Muts Osd, 28-8-1682
 Anthony Jacobsen X Maria Pietersen Smits Osd, 17-10-1682
 Arnout Jacobsen X Helena Adriaensen Osd, 26-3-1683
 Adrianus Jacobsen X Pieterella Willemse v.d. Langereijt
 6?-12-1686 (6)

Anthony huwde een 2e maal.

Anthony Jacobsen burgemeester (Osd) weduwnaar van Maria Smits X Tanneken Marijnissen Buijs, of Buyk. 26 nov. 1690. (7)

Hun voorouders zijn met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid terug te vinden in de D.T.B. registers der Wilhelmiëten van Huijbergen tot ± 1640.

Het was namelijk deze orde die in genoemde jaren ook de zielzorg over de katholieken van Ossendrecht, Hoogerheide, Woensdrecht, en een groot gedeelte van de Zuidgeest uitoefende.

Omdat er meer gegevens via de protestantse registers te Ossendrecht voorhanden zijn dan van de RK parochies van Huijbergen en Hoogerheide inzake hun huwelijken etc. zouden daarnaast de D.T.B. registers van Zantvliet in het gemeente-archief te Antwerpen nog meer informatie kunnen verschaffen. Hierdoor zou dan een vrijwel compleet beeld over deze familie kunnen ontstaan.

De genoemde Jenneken Pieters Brants was de dochter van Petrus Ferdinandussen Brants en Catharina Jansen Cabus.

Jenneken werd te Huijbergen gedoopt op 17 april 1671.

Petrus moet afkomstig zijn geweest uit 's Gravenwezel. Wanneer namelijk zijn zuster Jenneken Ferdinandussen Brants in mei 1670 met Cornelis Antonnisen van Valckenburgh huwt, staat als haar geboorteplaats vermeld 's Gravenwezel. (8)

Jacobus Jacobs en Jenneken Brants moeten zich vrij kort na hun huwelijk in de Hinkelenoordpolder hebben gevestigd.

De navolgende kinderen werden hun aldaar geboren, waarvan de dopen in de R.K. kerk te Hoogerheide plaatsvonden.

op 1-3-1699

Barbera d.v. Jacobus Jacobsen en Joanna (Pieters) Brants
 peter en meter Antonius Jacobsen en Catharina Cabus.

op 8-11-1700

Jacobus z.v. Jacobus Jacobsen en Joanna (Pieters) Brants
 peter Cornelus Hoecs.

p 15-11-1702

Catharina d.v. Jacobus Jacobsen en Joanna Pieters Brants
peter en meter Petrus Brants en Dympna Jansen Snakken (9)

Op 29-6-1704

Elisabeth d.v. Jacobus Jacobsen en Joanna Brants
peter en meter Joannes Cornelissen en Petronella de Bruijn.

Op 30-3-1706

Petrus z.v. Jacobus Jacobsen en Joanna Pietersen (Brants)
peter en meter Arnoldus Jacobsen en Anna Cabus.

Op 18-12-1707

Antonius z.v. Jacobus Jacobsen en Joanna Brants
peter en meter Cornelis (Jansen) Muts en Petronella de Bruijn.

Op 11-3-1709

Elisabeth dochter van Jacobus Jacobsen en Joanna Pieters Brants
peter en meter Martinus Adriaensen en Anna Maria Muts. (10)

Hierna werden uit dit huwelijk geen kinderen meer gevonden,
Dit wil niet zeggen dat er b.v. in Zantvliet geen dopen hebben
plaatsgevonden.

ex. Hinkelenoord.

Op 25-5-1712 huwden in de RK kerk te Hoogerheide Antonius
Verduijnen, ook wel Van Orduijnen, met Dympna Brants, getuigen
Maria Jansen Lijnders en Elisabeth Verduijnen. (11)

Op 7-1-1713 werd te Hoogerheide gedoopt

Dympna d.v. Antonius van Orduijnen en Joanna Brants
peter en meter Willem Jansen van Campen en Adriana Pietersen
Smits. (12)

Wie was deze Dympna of Joanna Brants?

Zowel het huwelijk als de doop was ex Hinkelenoord. Mogelijk
was ze de weduwe van Jacobus Jacobs(sen). Joanna Brants moet al
kort na de geboorte van het kind zijn overleden. Reeds op 6
juli 1713 hertrouwde Antonie van Orduijnen ex. Hinkelenoord met
Maria Aerts uit Ossendrecht voor de dominee te Ossendrecht. (13)
Antonie van Orduijnen heeft dan de status van weduwnaar van
Jenneken Brants.

Uit het huwelijk van Antonie van Orduijnen en Maria Aertsen
werden twee kinderen geboren. Helena en Jacobus die resp. op
27-10-1714 en 18-8-1717 te Hoogerheide werden gedoopt. (14)

Maria Aertsen was geen lang leven beschoren, want Anthonie van
Orduijnen huwde een derde maal op 28-8-1718 met Petronella de
Bruijn, jonge dochter uit de polder van Lillo, voor de dominee
in de oude kerk van Woensdrecht.

Ook dit huwelijk is in de R.K. registers van Hoogerheide niet te
vinden. Anthonie van Orduijnen zou zijn derde vrouw echter niet

overleven.

Op 30-6-1720 hertrouwde Pieterrella de Bruijn met Jacobus Jacobs voor de dominee te Woensdrecht.

Jacobus Jacobs, jongeman uit Hinkelenoort en aldaar woonachtig met Pieterrella de Bruijn ex. Lillopolder, weduwe van Anthonie van Orduijnen. (15)

Als Joanna Pieters Brants een en dezelfde is als Joanna Brants die de eerste vrouw van Antonie van Orduijnen was, dan huwde Jacobus II geboren 8-11-1700 de vrouw van zijn stiefvader.

In hetzelfde jaar 1720 had de boedelverkoop der goederen nagelaten door Jacobus Jacobs en Joanna Brants plaats. Cornelis Jansen Muts is uitvoerder en tevens voogd, en oom, der nagelaten wezen.

Er waren acht kinderen, waaronder twee gehuwden, Maria Jacobs X Michiel Cornelissen, Barbara Jacobs X Willem Broomans en als volwassene Jacobus Jacobs.

De overleden echtelieden en hun kinderen bewoonden "de tweede hoeve van Dhr. van Dorp".

De inkomsten van de boedel bedroegen	f. 6672-8st-10 p	
De uitgaven	- 6140-5st- 2 p	
Batig saldo	- 532-3st- 8 p	(16)

Op 20-6-1720, dus hetzelfde jaar werd de nalatenschap van Antonie van Orduijnen X Pieterrella de Bruijn toekomende de weduwe Pieterrella en de minderjarige kinderen verwekt bij - ? Brants (17) Wie deze nu wel echt was is niet volkomen duidelijk. Nader onderzoek betreffende de Hinkelenoordpolder kan hier uitsluitse! brengen. Doch het is wel frappant dat een en ander in eenzelfde jaar plaats vond. Te weten het huwelijk van Jacobus II en de beide boedelscheidingen waarin de namen Jacobs, Brants en de Bruijn genoemd worden.

Uit het huwelijk van Jacobus Jacobs en Pieterrella de Bruyn zijn vóór Petrus o.a. nog geboren

17-2-1721

Jacobus z.v. Jacobus Jacobs en Pieterrella de Bruyn
peter en meter Cornelis.....en.....de Bruyn

19-7-1724

Antonius z.v. Jacobus Jacobs en Petronilla de Bruyn
peter en meter Antonius de Bruyn en Maria Jacobs (18)

Tot zover wat geschiedenis over de "*Jacobsen*" uit een verder verleden waartoe een twijfelachtig gegeven, de geboorte van Petrus de aanleiding is geweest.

Mochten nadere onderzoeken betreffende de Hinkelenoordpolder een

duidelijker licht werpen op bepaalde verwantschappen in de familie Jacobs, dan zullen deze bevindingen indien men deze op prijs stelt worden doorgegeven.

Al met al moge uit een en ander blijken dat bepaalde facetten van de geschiedenis, dus ook van een familiegeschiedenis, minder eenvoudig zijn dan zij over het algemeen lijken. Het is dan ook pas in 1811 dat Napoleon door invoering van "*De Burgerlijke Stand*" het familieonderzoek gemakkelijk heeft gemaakt.

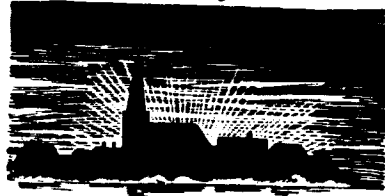
Hoogerheide 10 mei 1983

A.J. Pijnen.

Noten

1. Copie RK doopboek parochie Hoogerheide 1720-1749 Wo 4 Gemeentearchief Woensdrecht
2. Orgineel RK doopboek parochie Hoogerheide 1720-1749 Wo 4 Rijksarchief 's-Hertogenbosch
3. Zie no. 1.
4. Overlijdensregister Burgerlijke Stand 1827 Gemeente Woensdrecht.
5. Huwelijksregister Gereformeerde Gemeente Ossendrecht Osd 4 1690-1733 copie Gemeentearchief Ossendrecht
6. Huwelijksregisters Ger. Gemeente Osd., Osd. 1 en 4 resp. 1653-1680 en 1690-1733 copieën in Gemeentearchief Ossendrecht en Huwelijksregister parochie Huijbergen. 1681-1714 copie Gemeentearchief Huijbergen
7. Huwelijksregister Gereformeerde Gemeente 1690-1733 zie noot 6.
8. Doopregister Huijbergen 1653-1681 Hbg 2 copie Gemeentearchief Huijbergen en Huwelijksregister Gereformeerde Gemeente Ossendrecht Osd. 1653-1689
9. Doopboek RK parochie Hoogerheide 1689-1703 Wo 3 copie in Gem. archief Woensdrecht.
10. Doopboek RK parochie Hoogerheide 1704-1719 Wo I copie in Gem. archief Woensdrecht
11. Huwelijksboek RK parochie Hoogerheide 1704-1725 Wo I copie in Gem. archief Woensdrecht.
12. Zie noot no.10
13. Huwelijksregister Gereformeerde Gemeente Ossendrecht 4 1690-1733 copie Gemeentearchief Ossendrecht
14. RK doopboek parochie Hoogerheide 1704-1719 Wo 1 copie Gemeentearchief Woensdrecht en Huwelijksregister Gereformeerde Gemeente Ossendrecht. zie noot 13
15. Zie noot 13
16. Gerechtelijk archief Hinkelnoord Boedel en Voogdijrekening R-7-10 Rijksarchief 's-Hertogenbosch
17. Ibidem
18. RK Doopboek parochie Hoogerheide 1720-1749 Wo 4

A.P.

POST-SCRIPTUM BIJ HET NIJMEEGSE STANDBEELD VAN KAREL DE GROTE

Eindelijk, na 12 eeuwen, heeft Nijmegen zijn standbeeld gekregen van Karel de Grote.

Het mag wel enige verwondering wekken, dat dit standbeeld pas anno 1962 wordt opgericht. Enkele jaren geleden is het paleis van Karel de Grote in Nijmegen, eeuwen lang als historisch feit aangenomen, op serieuze gronden in twijfel getrokken.

In de wereld der historici is op deze twijfel met verontwaardiging gereageerd. Veel Nijmegenaren zijn door mijn publikaties (het spijt mij genoeg!) op het hart getrapt.

Over de totstandkoming van het standbeeld kan men verschillend oordelen. Men kan het zien als een hardnekkige en halsstarrige poging, om de historiciteit der karolingische traditie van Nijmegen te redden, ondanks alles wat ertegen in gebracht is.

Die traditie is namelijk al zo wankel geworden, dat het bestaan van Karel de Grote's paleis in Nijmegen door zeer velen niet meer als historische zekerheid wordt aanvaard. Zou men het standbeeld tóch die historische zekerheid willen etaleren, demonstreren of suggereren, dan zou dit, wetenschappelijk gezien, volkomen misplaatst zijn. Ik kan dan ook niet aannemen, dat dit de opzet der initiatiefnemers is geweest. Het standbeeld mag eerder gezien worden als de bekroning ener traditie van zeven eeuwen; als een uitroepteken achter het denkbeeld der karolingische traditie van Nijmegen. Of de residentie Noviomagus al dan niet in Nijmegen heeft gelegen, feit is, dat Nijmegen eeuwen lang in dit bewustzijn heeft geleefd, hetgeen vanzelfsprekend van grote invloed is geweest op het denken en handelen van de stad. Of dit denkbeeld ook overeenstemde met de historische werkelijkheid, is weliswaar belangrijk, maar toch een andere zaak. Over het feit derhalve, dat het standbeeld is opgericht, mag niemand toornen, zelfs als straks blijkt, dat Karel de Grote in het geheel geen residentie in Nijmegen heeft gehouden.

Het zou wèl te betreuren zijn, als de critische zin der nederlandse historici zou afstompen door de pracht van het standbeeld, en zich zou laten verleiden de aanwezigheid in beeld van Karel de Grote in Nijmegen te transponeren tot een historische werkelijkheid of waarheid. Opdat dit niet gebeure, geef ik alvast enige voorlopige resultaten van een grotere studie, die in voorbereiding is.

Ik mag als bekend veronderstellen, dat de traditionalisten de plaats van het paleis van Karel de Grote, in de bronnen Noviomagus geheten, als Nijmegen opvatten; nog meer dan voorheen houd ik het op Noyon. Toen ik in 1958 mijn stellingen inzake de Nijmeegse geschiedenis

publiceerde, had ik nog niet diep genoeg in de oude bronnen gegraven. Het is duidelijk geworden, dat het vraagstuk over de juiste plaats der residentie Noviomagus niet opgelost moet worden via allerlei bijkomstigheden, hoe belangrijk deze op zichzelf ook mogen zijn. Het kan uitsluitend op de teksten tot een oplossing worden gebracht. Vanzelfsprekend op eigentijdse en authentieke bronnen, die geschreven werden vóórdat de meest grandioze dwaling in de West-Europese geschiedenis ingang had gevonden. Er zijn meer dan voldoende teksten voorhanden, die bewijzen, dat de karolingische residentie Noviomagus Noyon was. Zij zijn tot heden niet in het geding gebracht bij de befaamde Nijmeegse kwestie, en toch van zulk belang, dat zij deze met één slag oplossen.

Keulen - Noviomagus.

In de Handelingen der bisschoppen van Kamerijk, (M.G.S. 7, blz. 470) komt op het jaar 1021 een belangwekkende passage voor, die ons een goede aanduiding geeft van de juiste plaats der residentie Noviomagus. De kronikeur schrijft:

"Toen Heribertus, de eerbiedwaardige bisschop van Keulen, overleden was, volgde Peregrinus hem op. Deze werd in dezelfde kerk (ergo: te Keulen) op de geboortedag van de apostelen Petrus en Paulus gewijd, in aanwezigheid van de keizer....."

Na de wijding vertrok de Keizer naar Noviomagus..... Toen de voorbereidingen tot de reis getroffen waren, nam hij heer Gerardus (bisschop van Kamerijk) met zich mee tot aan het klooster Sanctas (Sains-les-Marquion, gelegen ten zuiden van Atrecht)".

De keizer reisde van Keulen naar Noviomagus. En de bisschop van Kamerijk, die tot Sains-les-Marquion meereisde, én het verloop der reis over Noord-Frankrijk sluiten volkomen uit dat met het Noviomagus uit deze tekst Nijmegen kan zijn bedoeld. Het ligt immers buiten elke rede, dat de keizer in zijn reis van Keulen naar Nijmegen, tussen welke steden nota bene een direkte waterverbinding bestaat, een omweg zou hebben gemaakt over Noord-Frankrijk. De keizer en de bisschop gingen een deel van de reis dezelfde kant op en reisden derhalve samen; bij Sains-les-Marquion ging de bisschop naar Kamerijk, de keizer naar Noyon.

Verwoesting van het paleis

Bekend is, dat de graaf van Vlaanderen de karolingische residentie Noviomagus in het jaar 1046 of 1047 verwoestte. Dit is het definitieve einde geweest van het machtige paleis, door Karel de Grote gebouwd. Laten we zien, wat de oude bronnen over deze gebeurtenis verhalen.

1. De Annalen van Luik, (M.G.S. 4, blz. 191) berichten:
"Godfried stak het paleis van Neomagus in brand en nam de stad Verdun in, welke hij ook in brand stak".
2. De Kroniek van Sigebertus, (M.G.S. 6, blz. 358) schrijft:
"Godfried verbrandde het paleis van Neomagus en verwoestte dit onherstelbaar. Ook de stad der Clabi, die Verdun wordt genoemd, en haar grote kerk der H. Maria stak hij in brand".

3. De Annalen van Lambertus, (M.G.S. 5, blz. 154):
"Hertog Godfried... berokkende de staat veel nederlagen. Te Neomagus stak hij het koninklijk huis in brand, een werk van wonderlijke en onvergelykbare pracht; de stad Verdun nam hij in....."
4. De Genealogie der graven van Vlaanderen (M.G.S. 9, blz. 320)
"De koning van Lotharingen viel Boudewijn (graaf van Vlaanderen) aan, en langs Atrecht, binnen welke stad Boudewijn met zijn leger lag, dat hij nauwelijks in bedwang kon houden, trok de koning door tot bij Arkes (Arques bij St. Omer), de stad van St. Bertinus, in de onjuiste mening, dat hij daar beter tot in Vlaanderen kon binnendringen..... Na enige tijd keerde de keizer echter vermoeid langs dezelfde weg terug. De graaf trok achter de keizer aan, die de schijn gaf te vluchten; hij vervolgde hem tot aan de Rhenus, stak diens edel paleis te Neomagus in brand en keerde met een gaaf leger terug. Na zeven dagen viel de keizer weer op de graaf aan; onverwacht verscheen hij in de vallei, genaamd Bulliens rivus (Boulenrieu, prv. Evin, arr. Béthune, cant. Carvin) en viel bij Doornik binnen....."
5. De Kroniek van Johannis Longus van St. Bertinus, (M.G.S. 25, blz. 781) heeft deze tekst:
"Henricus III...voerde zijn leger over Doornik, met het doel om van deze kant Vlaanderen binnen te dringen. Graaf Boudewijn die dit voorvoeld had, verzamelde van overal zijn volk en liet Vlaanderen aan die zijde met een gracht afsluiten. De versterking had een lengte van negen mijlen; zij was gelegen vanaf de versterkte plaats Ruhoult (bij Arques, bij St. Omer) tot aan Basseia (Bassée, zuid-west van Rijssel) en zij werd in drie dagen en nachten voltooid. Daar bood hij weerstand aan de keizer. De keizer bewonderde de nieuwe versterking, en keerde langs dezelfde weg, die hij gekomen was, terug. De graaf echter en de zijnen achtervolgden hem door Vlaanderen tot aan Noviomagus. Zij verbrandden het paleis van de keizer en zo keerden zij in Vlaanderen terug".

In de teksten 1, 2 en 3 wordt Noviomagus in één adem genoemd met de stad Verdun. Al staat het niet met zoveel woorden omschreven, toch is het duidelijk, dat de kroniekschrijvers over één krijgsoperatie spreken: één uitval vanuit Vlaanderen naar Noviomagus en Verdun. Dat Noviomagus is derhalve Noyon geweest. Het is te bizar om aan te nemen, dat de graaf van Vlaanderen vanuit Vlaanderen op Nijmegen, daarna op Verdun opereerde. Zulke flitsende krijgstoct hebben we zelfs niet in de gemotoriseerde en gemechaniseerde laatste oorlog gezien. De interpretatie Noyon ligt hier duidelijk als de enig juiste.

In de 4e en 5e tekst wordt een groot aantal lokale details gegeven: Vlaanderen, Atrecht, Arques, Boulenrieu, Doornik, Bassée. De veldtochten worden summier, doch voldoende beschreven. Ook in deze verhalen kan de interpretatie Nijmegen op geen enkele redelijke manier aanvaardbaar worden gemaakt.

Frederik Barbarossa bouwde rond het jaar 1155 inderdaad een paleis

in Nijmegen. Kort daarna is aan dit paleis de gehele traditie van het vroegere paleis van Karel de Grote te Noyon toegeschreven, toegedicht, tengevolge van een in oorsprong simpel misverstand. Bovenstaande teksten over de verwoesting van Karel de Grote's paleis, gebouwd rond het jaar 772, zijn daarom van bijzonder belang, omdat zij aantonen, dat dit paleis onafgebroken tot aan zijn verwoesting in het midden der 11e eeuw te Noyon stond.

De Bataven

Einhard schrijft in zijn Vita Karoli Magni, (M.G.S. 2, blz. 452): *"Hij (Karel de Grote) bouwde paleizen van grote pracht: een niet ver van de stad Mainz, bij de plaats, die Engelenheim heet; het andere te Noviomagus bij de rivier de Vahalis, die het eiland der Bataven in het zuiden voorbijstroomt"*.

De geschriften van Einhard worden door de vaklieden als historisch goud aanvaard. Zijn tekst moeten we dus geheel en onvoorwaardelijk geloven. Door zijn tekst heeft Einhard een onverbrekelijke band gelegd tussen de karolingische residentie Noviomagus en het Eiland der Bataven. Vinden we de juiste plaats der residentie, dan hebben dáár de Bataven gewoond; vinden we de juiste woonplaats der Bataven, dan zijn we in de onmiddellijke nabijheid van de residentie. Deze correlatie wordt door alle historici unaniem aanvaard; het kan ook moeilijk anders, want zij is dwingend.

De klassieke romeinse schrijvers hebben wel over het Eiland der Bataven geschreven, doch hun mededelingen bevatten te weinig concrete geografische aanduidingen om met zekerheid uit te doen maken, waar precies het Eiland der Bataven lag. Gelukkig maken enige oude franse kronieken dit verzuim volledig goed. Daarin vinden we onder andere de volgende teksten:

1. Het Wonder van St. Donatianus, (M.G.S. 14, blz. 177):

"Er bestaat een gorw, aan de zee gelegen, tussen de rivier de Lys (Leye) en de Vlamingen, Menapia geheten....Deze streken, die eertijds voorzien waren van sterke en ommuurde steden, werden oorspronkelijk met de eigennamen der Caleten en Bataven aangeduid".

2. Kroniek van het klooster van Watten, (M.G.S. 14, blz. 163):

"Ik meen, dat de oudste Bataven zich vermengd hebben met de bewoners van Watten; wij immers hebben hun plaats ingenomen; wij hebben hun ruïnes opgebouwd, en weer hersteld, wat zij verlaten hadden; wij hebben zelfs onze naam van hen ontvangen, al is die in enige letters veranderd. Die naam bezitten we niet in leen, maar hebben wij volgens erfrecht verkregen.

De hoge ouderdom van de stad der Menapiërs, die nu Guatines of Guatinum (Watten, préf. Duinkerken, arr. Bourbourg) genoemd wordt, staat vast voor eenieder, die de geschiedenissen kent van deze streek met haar omstreken en haar ligging. De Menapiërs worden door de kenners der geschiedenis ook Bataven genoemd; men weet echter niet, waarvandaan dit stamt. Orosius spreekt immers in zijn Annalen over hen, als hij de ligging van verschillende plaatsen en eilanden beschrijft;

"Britannia, het eiland in de oceaan, strekt zich in de lengte naar

het noorden uit; in het zuiden ervan ligt Gallia. Vanaf de stad Rutupi-portus, gelegen aan het strand, en het dichtst bij Gallië, ziet het (Britannia) uit op de Menapiërs en de Bataven, die niet ver van de Morini wonen; deze laatsten wonen zuidelijker".

Daar wij de stad Rutupi-portus op de zuidelijke oever van dat eiland gelegen weten, en bovendien, dat de gebieden der Menapiërs en der Bataven noordelijk van die der Morini liggen, dat beide landen door dezelfde zee gescheiden worden en de bewoners van beide stranden het andere kunnen zien, is er geen twijfel mogelijk, dat de oude Guatinenses (bewoners van Watten) door de schrijvers met recht Bataven zijn genoemd".

3. Annalen van Henegouwen door Jacob van Guisia, (M.G.S. 30, blz.102)

"Ik heb gelezen, dat in die tijden de volgende volkeren (stammen) onder de heerschappij der Treveri stonden:...de Bathuani, de Neomagi (Noyon)...."

In de eerste tekst worden de Bataven min of meer gelijkgesteld met de Menapiërs, worden zij althans genoemd als een onderdeel van de gouw der Menapiërs. Deze zijn gelokaliseerd in Noord-Frankrijk en Vlaanderen. Volgens de tekst ligt de gouw aan de zee kust, tussen de Leye en Vlaanderen, hetgeen de mogelijkheid volkomen uitsluit, dat het raakpunt tussen de Menapiërs en de Bataven in het noorden kan worden gezocht; de Bataven uit deze tekst kan men onmogelijk in het midden van Nederland plaatsen. Zij worden bovendien samen met de Caleten genoemd, de bewoners der streek van Calais.

In de tweede tekst worden de Bataven gelokaliseerd rond Watten. Deze tekst is van bijzonder belang. De schrijver immers noemt de Bataven niet terloops. Aan het vraagstuk wijdt hij een beredeneerde beschouwing. Hij citeert zelfs een schrijver uit de 5e eeuw. Interessant is ook, dat hij een direkt etymologisch verband legt tussen de woorden Bataven en Watten; de naam Watten noemt hij rechtstreeks van de Bataven afgeleid. In dezelfde streek zijn meer van dergelijke plaatsnamen te vinden, die met de Bataven in etymologisch verband staan; Watton, zuid-zuid-west van Duinkerken, en Wattrelos, noord-oost van Rijssel. Dit maakt ons de mededeling van de schrijver nóg aannemelijker.

In de derde tekst worden de Bataven en de Neomagi (hier kennelijk de bewoners van Noyonse) aan de Treveri (wier hoofdplaats Reims was) ondergeschikt genoemd. De Bataven worden er Bathuani genoemd. Hiermede staat het direkt etymologisch verband vast -omgekeerd derhalve het historisch verband- tussen de Bataven en de in Noord-Frankrijk gelegen plaats Béthune (zuid-west van Rijssel). De stad Rijssel (frans: Lille) is in de romeinse periode en in de vroege middeleeuwen bekend als Insula (Eiland). Zou dit geen relict zijn van het Insula Batavorum?

Bovenstaande teksten zijn afkomstig uit noord-franse kronieken. Ten aanzien van lokale mededelingen mag aan deze bronnen de erkenning van gezag niet onthouden worden. De noord-Franse historici hadden een zeer concrete en voldoende omschreven voorstelling over de woonplaats der Bataven. De tekst van Einhard past derhalve volledig op Noyon, dat immers ten zuiden van het Eiland der Bataven ligt.

Zouden mijn tegenstanders desondanks de juistheid van deze teksten willen bestrijden, dan verwijs ik hen naar het ingelaste citaat van Orosius (begin 5e eeuw), en in het bijzonder naar de mededeling van Ptolomeus (2e eeuw na Chr.), die de Bataven rangschikt onder de provincie Maxima Sequanorum (der Seine). Legt men deze teksten over de Bataven naast de Peutinger-kaart, dan wijst deze zonder meer aan, dat het Noviomagus, altijd als Nijmegen geïnterpreteerd, als Noyon moet worden opgevat. Dit kan trouwens met meerdere interne argumenten uit de kaart zelf worden bewezen. Geen drukletter is groot of vet genoeg, om naar waarde aan te geven, dat de nederlandse interpretatie over de Bataven --het denkbeeld derhalve, dat zij in het midden van Nederland woonden-- pas in de 16e eeuw is ontstaan. Toen immers begonnen de humanisten het uit de romeinse klassieke te distilleren. In de noordelijk geschriften van vóór die tijd komt men het woord Bataven zelfs niet tegen, laat staan dat er enige aanwijzing gegeven wordt van hun woonplaats.

De Vahalis

De tekst van Einhard, tijdgenoot en medewerker van Karel de Grote, plaatst de residentie Noviomagus bij de rivier de Vahalis. Deze rivier komt in de bronnen onder verschillende namen voor: Vahalis, Wahalis, Vacalis, Vaccalis, Wala, Walum, Valum, Gualum, Guala. Hiermede zijn nog niet alle varianten opgesomd. Aan de hand van plaatsen en gebeurtenissen, die met de rivier in verband worden gebracht, staat het vast, dat het altijd om een en dezelfde rivier gaat. De rivier, die langs Noyon stroomt en kennelijk in de tekst van Einhard is bedoeld, heet nu Gouelle. De etymologie tussen Gualum of Guala en Gouelle is zonder meer duidelijk. De naam van de nederlandse rivier Geul is van hetzelfde woord Vahalis afgeleid. Onder invloed van de Nijmeegse mystificatie heeft de zijtak van de nederlandse Rijn de naam Waal gekregen, zodat ook dit detail de Nijmeegse traditie weer scheen te dekken.

Tritile Noviomago

In een oorkonde van het jaar 1018 wordt de residentie Noviomagus "*Tritile Noviomago*" genoemd. Het vreemde woord Tritile, dat slechts éénmaal voorkomt, werd nimmer verklaard. Het werd (vanzelfsprekend !) op Nijmegen toegepast, maar was daar een volkomen raadsel. Tritile is een frans woord en betekent: Tri - t - ile = drie-eiland. Een franse toponiem kan op taalkundige gronden al niet op Nijmegen slaan. Bovendien past de topografische aanduiding niet in Nijmegen, maar volledig in Noyon, wiens stadsgebied duidelijk een drie-eiland is, dat door de Gouelle, de Verse en de Marguerithe, drie rivieren, wordt omstroomd.

Franse teksten

Op gevaar af, eenzelfde verwijt op te lopen als de bruidegom uit het Evangelie, heb ik tóch de beste wijn tot het laatst bewaard.

Het zijn enige franse teksten, waarbij de vraag, of het latijnse woord Noviomagus als Nijmegen dan wel als Noyon moet worden opgevat, in het geheel niet aan de orde komt, omdat deze kroniekschrijvers in het frans schreven. Om niet nogmaals voor tekstvervalser uitgekreten te worden, geef ik veiligheidshalve de letterlijke tekst, gevolgd door een vertaling, die voor eenieder ter beoordeling staat:

1. Gestes de Louis le Débonnaire, (R.H.F. 6, blz. 145) vertelt op het jaar 821:

"Quant ce vin vers les Kalendes de Mai, li empereres assemble parlement en la citè de Noyon... De Noyon se parti et s'en ala pour yverner en Es la Chapelle".

Toen het tegen de Kalenden van Mei liep, riep de keizer de rijksdag samen in de stad Noyon... Van Noyon vertrok hij naar Aken, om daar de winter door te brengen.

2. Dezelfde kroniek, (R.H.F. 6, blz. 148) schrijft op het jaar 825:

"Après ce parlement envoia Looyz le mendre de ses fiuz en Bavière, et il repaira à Noyon entri li et son autre fil Lothaire.."

Na de rijksdag zond lodewijk de jongste van zijn zonen naar Beieren, en te Noyon verdeelde hij (het bestuur) tussen hem en zijn andere zoon Lotharius.

3. De Chronique de St. Denis, (R.H.F. 7, blz. 132) geeft op het jaar 870 deze prachtige tekst:

"D'Aes la Chapele se parti li rois Kalles, et retorna vers France, et vint en la cité de Noion: la tint parlement à un prince des Normanz, qui avoit non Roric".

Van Aken vertrok koning Karel, en keerde hij terug naar Francia, en kwam hij in de stad Noyon; daar hield hij vergadering met een prins der Noormannen, wiens naam Roric was.

In talloze andere kronieken, in het latijn geschreven, komen deze teksten woordelijk gelijklopend voor. Die latijnse teksten (er staat immers Noviomagus in en uit de kontekst blijkt de keizer daar te resideren !) werden op Nijmegen begrepen. Door bovenstaande franse teksten is het nu zonneklaar geworden, dat dit niet de opvatting is geweest der vroeg-middeleeuwse franse schrijvers, die Noyon aanduiden als de karolingische residentie. Daaruit volgt met absolute zekerheid, dat ook geen enkele andere franse schrijver, of hij nu in het latijn of in het frans schreef, onder de residentie Noviomagus Nijmegen kan hebben begrepen. Het heeft mij een schok gegeven, te lezen, dat precies hetzelfde, wat ik beweer over de karolingische residentie Noviomagus, namelijk dat deze Noyon is, reeds eeuwen geleden door oude franse schrijvers is neergeschreven. Dit is weer het zoveelste bewijs, dat ik geen vraagstuk het "gemaakt", maar dat dit al langer bestond. Om redenen, die mij volkomen duister zijn, schijnt er op dit vraagstuk niet te mogen worden doorgegaan.

Nog moet erop gewezen worden, dat de nu door mij aangevoerde teksten de gehele periode der karolingische residentie dekken, vanaf het einde der 8e tot het midden der 11e eeuw. Al die tijd stond het paleis van Karel de Grote in Noyon. Uit de kronieken kan geen aanduiding meer gevonden worden, dat Nijmegen vóór de 12e eeuw een keizerlijk paleis heeft gehad.

Voorlopig kan ik het hierbij laten. Prof. Dr. R. Post schreef indertijd, dat één enkel bewijs voldoende zou zijn, om aan de twijfel over de juiste plaats der residentie Noviomagus een einde te maken. Hier zijn er meerdere ten gunst van Noyon gegeven: één voor het éne gevraagde bewijs, de andere bij wijze van toegift, om een dikke punt te zetten achter een grove historische dwaling. Karel de Grote bouwde zijn paleis niet in Nijmegen; dáár heeft hij zelfs nimmer een voet gezet. De keizerlijke belangstelling voor Nijmegen begint in de 12e eeuw. Enige eeuwen lang hebben de historici zich vergist en de goe-gemeente een duidelijke onwaarheid voorgeschoteld. Dit is tot op zekere hoogte nog te begrijpen. Niet volledig te vatten is, waarom de huidige historici en classici, die fel van leer getrokken zijn tegen mijn stellingen, zich niet ernstiger in deze zaak hebben verdiept.

Zundert, januari 1962.

Albert Delahaye.

Gebruikte afkortingen

M. G. S.	=	Monumenta Germanica Scriptorum.
R. H. F.	=	Recueil des Historiens de La Gaule et de la France.

Naschrift

Dit schreef Albert Delahaye dus meer dan twintig jaar geleden. Zelfs min of meer ingewijden zullen zich misschien gaan afvragen sinds wanneer Albert Delahaye in wat hij de "*Historische Mythen van Nederland*" noemt, heeft verdiept.

Het antwoord gaf hij zelf;

Albert Delahaye begon in 1948 met het onderzoek over karolingisch Nijmegen, waaraan hij ernstige twijfel begon te koesteren, na enige jaren gefungeerd te hebben als adjunkt-archivaris van Nijmegen. Met enige vrees voor de te verwachten reacties publiceerde hij in 1955 een paar voorzichtige artikelen in "*De Gelderlander*".

Hij zette zijn onderzoekingen voort en liet achtereenvolgens verschijnen:

Het mysterie van de Keizer Karel-stad, 1958, 212 blz. (uitverkocht).

Vraagstukken in de historische geografie van Nederland, 1965/66, 580 blz. (uitverkocht).

De mythe van de Noormannen in Nederland, 1977, 95 blz.
(uitverkocht; het is vrijwel geheel verwerkt in "*Holle Boomstammen*").

Van Dorestadum tot Waderlo, 1979, 112 blz. (uitverkocht)

Holle Boomstammen: de historische mythen van Nederland, ontleend aan Frans Vlaanderen, 1980, 476 blz. (f. 56,- porto inbegrepen).

De bisschop van Nijmegen oftewel: Hoe de Keizer Karel-Universiteit van Nijmegen door het jeugd-elftal haar roemruchte titel op het toernooi van Noyon het eigen doel in liet knallen, 1982, 160 blz. (f.22,50 porto inbegrepen).

In voorbereiding is:

De ware kijk op Nijmegen en de historische mythen van Nederland.

Dit boek zal alle teksten (in extenso en vertaald) bevatten, die voor de stof van belang zijn en die voor de doorsnee-lezer niet te vinden en niet te lezen zijn. Het boek wordt in feite een nieuwe bewerking van "*Vraagstukken..*" uit 1965/66, aangevuld met tal van nieuwe vondsten, die sindsdien gedaan zijn. Dit werk zal eind 1983 of begin 1984 verschijnen; het zal meer dan 500 blz. bevatten; de prijs kan nog niet genoemd worden.

In voorbereiding is:

De vergeten heiligen van Frans-Vlaanderen en Vlaanderen, voorzien voor 1984.

Dit boek zal samengesteld worden door Delahaye in samenwerking met een frans historicus.

De bovenstaande nog voorradige boeken zijn te verkrijgen bij de schrijver na overmaking van de betreffende bedragen:

Albert Delahaye

Turnstraat 6

4881 EM Zundert

Postgiro: 1 1 6 8 9 6 4.

Intussen heeft Albert Delahaye zijn bevindingen ook mondeling verdedigd waarbij schijnbaar alléén bewijzen van Albert Delahaye nodig waren.

Een ander dispuut te Etten kon wegens ziekte van Albert Delahaye geen doorgang vinden.

Inmiddels schijnt hij aan de beterhand.

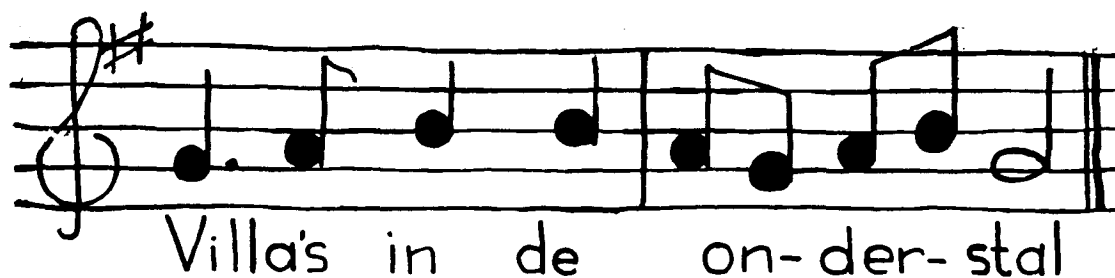
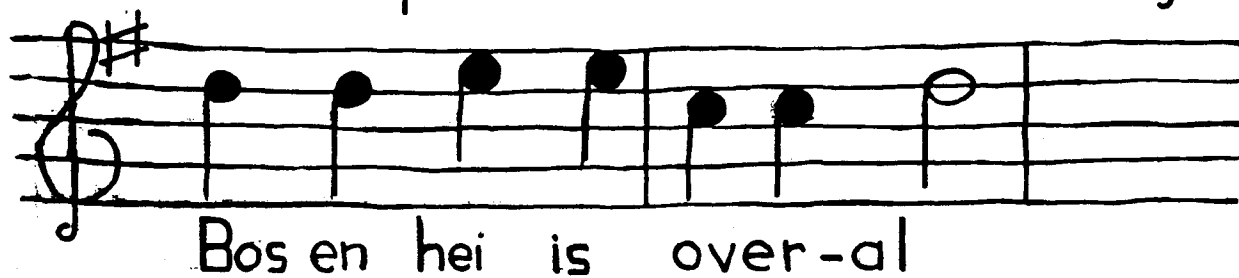
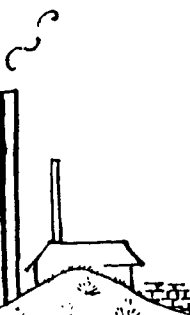
Wij wensen Albert Delahaye een nog verbeterende gezondheid toe.

Hopenlijk zal dan het geplande gebeuren te Etten alsnog, zij het wat later, kunnen plaatsvinden.

Een gebeuren waarnaar ongetwijfeld velen met verlangen naar uitkijken.

A. J. Pijnen.

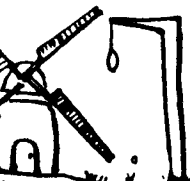
Hoogerheide

Steenfabrieken bij de Bunt
 Waar je heel fijn spelen kunt
 Zee en zand aan alle kant
 Bij de Duintjes ook 'n strand.

Schelde met je schorren en 't riet
 Waar de zee klei achterliet
 Strand en duin, waar je geniet
 en ja ook vaak toeristen ziet

Waar de galg en molen stond
 Staan nu huizen in het rond
 Huizen netjes in de rij
 Ook, dat spreekt 'n school erbij.

Hoogerheide krijgt een haven,
 die men nu nog wel moet graven.
 Maar ik weet er alles van
 Dat hoort thuis in 't Kreekrakplan.

tekst en muziek

Jongens 6/62
 R.K. Jongensschool
 Maria ten Hemel O
 Hanaerheide

HOogerHEIDE.

Hoo - ger - hei - de hoog ge - le - gen

Mid - del - punt van heel veel we - gen

Bos en hei is o - ver - al

Vil - la's in de on - der - stal

Steenfabrieken bij de Bunt
 Waar je heel fijn spelen kunt
 Zee en zand aan alle kant
 Bij de Duintjes ook 'n strand.

Waar de galg en molen stond
 Staan nu huizen in het rond
 Huizen netjes in de rij
 Ook, dat spreekt, 'n school erbij.

Schelde met je schorren en 't riet
 Waar de zee klei achterliet
 Strand en duin, waar je geniet
 en j'ook vaak toeristen ziet.

Hoogerheide krijgt een haven
 Die men nu nog wel moet graven
 Maar ik weet er alles van
 Dat hoort thuis in 't Kreekrakplan.

Tekst en muziek:
 Jongens 6e klas 61/62
 R.K. Jongensschool
 "Maria ten Hemelopneming"
 Hoogerheide.

DEN MOORDENAER IS FUGITIEFF

PUTTE 1749 - 1750

Bij al het nadelige van een oudtijds feodaal bestuur waren er voor de dorpen die een zelfstandig dorpsbestuur hadden, toch wel enkele voordelen.

Meestal waren ze wel afhankelijk van een "opperheer", veelal een leenheer, doch er waren veel zaken die ze toch in meer of mindere mate zelfstandig konden beslissen.

Ingeval een dergelijke gemeente, "Heerlijkheid", de lagere en hogere rechtsmacht uit mocht oefenen was de zeggenschap toch vrij omvangrijk.

Eén van deze bevoegdheden, was het afhandelen van gerechtelijke processen waaronder ook criminele. Zo hadden vele van deze kleine gemeenten dus hun eigen rechtbank.

Een voordeel in dergelijke aangelegenheden was de bekendheid met persoon, zaak, plaats en omstandigheden van de inwoners. Nadelig, vooringenomenheid ten opzichte van favoritisme of achteruitstelling. Niet dat het recht zijn loop niet kreeg, maar recht spreken zonder aanzien des persoons moet ingeval van bekendheid met de verdachte toch wel eens van invloed zijn geweest op de uitspraak.

Het gerecht van Putte kreeg begin 1750 een zaak te verwerken met een verdachte c.q. dader, die men wel kende maar anderszins zo "ver" van hun afstond, dat hij niet binnen bereik was en, zo we gerust mogen aannemen, ook niet kwam.

Jan Jacob Stuerman Drossaard van het Zuid-, en Westkwartier van het Markizaat van Bergen op Zoom voerde op 6 januari 1750 een zaak ter "*criminele rolle*" voor en aan de Schepenen van Putte. (1)

Stouters, als procureur van de "*Requirant R.O.*" te noemen leverde hun de aanklacht en aanbevolen maatregelen over.

"Den gedaegde" was "Machiel Claesen jongeman gewoont hebbende onder deze Jurisdictie en thans fugitieff en latiteerende".

Machiel Claesen was dus op de vlucht geslagen en of hield zich verborgen. Hij werd dus bij verstek aangeklaagd. En de regels die daarvoor golden waren toch wel enigszins anders dan bij een aanwezige en of gearresteerde verdachte. Het verloop zal uitwijzen dat er ook in zo een geval regels voorhanden waren die een voortschrijdende procesgang niet belemmerden.

De "*fugitieff*", Machiel Claessen, was er natuurlijk niet zonder reden vandoor gegaan. Moeilijk moet dit hem niet gevallen zijn met de grens vlakbij, een grens die hem waarschijnlijk voor een

openbare terechtstelling heeft gespaard.

Het was er dan ook allemaal naar. Hij had zich vlgs. de aanklacht schuldig gemaakt *"Aen het vermoorden en ombrengen van sijnen swager Pieter Roseboom lantman en woonende onder de Jurisdictie van Putte"*.

Giel Claesen was niet erg zachtzinnig te werk gegaan.

"En hebbende deselven op den eersten Octobris van het gepasseerde jaar 1749 bij de huisinghe ende op de werff van denselven Pieter Roseboom met eenen dors vlegel aen hem toegebracht soodaenige slaegen op sijn hoofd, dat heij daerop niet alleen is neergevallen, maer ook korten teijdt daermaer is komen te overleijden. Dat en volgens de opening en visitatie van het doode lighaem is bevonden ende geoordeelt dat de toegebragte slaegen en wonden oirsaeck sijn van den dood van denselven Pieter Roseboom".

Giel had dus *"de kruk getrokken"* en begrijpelijkerwijs niets van zich meer laten horen.

"Machiel Claesen sich sedert den teydt van drie maenden uit de Jurisdictie heeft begeben en men ook niet seker weet waer heij sich ophoude".

Met een voortvluchtige dader valt tijdens een proces wat reconstructie en uitboeting van de misdaad betreft natuurlijk niets te beginnen. Toch ging de procesgang, zij het dan onder andere dan *"normale"* omstandigheden, verder. Men concludeerde in deze dat met goedkeuring van de schepenen van Putte dat *"met affixie (aanplakken) van biljetten en met klokkegeslag tot drij reijsen toe telkens met behoorlijke intervallen moet worde geciteert en ingedaeght ten seekeren bequamen regtdaeghe"*.

Op deze wijze hoopte men dat Claesen zich alsnog bij het gerecht van Putte zou melden. Veel hoopzal men ook wel niet gehad hebben, maar wie steekt er nu vrijwillig zijn hoofd in de strop?

Enfin, nog dezelfde dag gaan de schepenen in op het verzoek van de drossaard. Bij vergadering van de criminele rollen van 26 januari 1750 deelt de schepen Cornelis van Linden mede dat de citatie, het klokkegeslag, het aanplakken der biljetten voor de eerste keer heeft plaatsgehad.

De Heren ordonneren dat dit nu voor de 2e keer zou moeten gebeuren. Zo gaat het verder bij data van 27 jan, 10 feb, 24 feb 1750 zodat er geen *"drij zeijsen"* maar *"vier zeijsen"* geweest zijn.

De citatie werd iedere keer gedaan door de gerechtsvoster en door Cornelis van Linden (namens de schepenbank van Putte).

Wat het *"klokkegeslag"* betreft kan men zowel een bel als een klok hebben laten luiden.

Intussen is het de lezer nog allerminst duidelijk geworden wie Machiel Claesen en zijn zwager Pieter Roseboom nu eigenlijk wel waren en wat er feitelijk wel gaande is geweest tussen beide zwagers.

Pieter Rosenboom was waarschijnlijk geen Puttenaar van afkomst. In de omslagen over het hoofdgeld van het jaar 1720 komt de familie Rosenboom namelijk niet voor. (2)

In de omslag over 1749 vinden we wel het gezin Pieter Rosenboom

en zijn vrouw Anna Claesen en....., Machiel Martien Claesen, de broer (3).

En hier komen we erachter dat Machiel Martien niet alleen de zwager van Rosenboom was, maar ook nog bij hem inwoonde. Spanningen in het gezin waartoe Machiel in feite behoorde hebben ongetwijfeld een rol gespeeld in de vechtpartij met dodelijke afloop. Het gezin Claesen waaruit Anna en Giel stamden, kwam, naar het zich laat aanzien wel uit Putte en is in de oorlog met de Fransen in de jaren 1747-1748 uit elkaar gevallen. De reeds genoemde omslag van 1720 geeft namelijk vermelding van het gezin:

"Adriaen Claesen en vrouw Jenneke Schoors kinderen, Anneke, Jacobus en Adriaentje".

De drie kinderen waren toen alle drie jonger dan 16 jaar.

Putte telde in dat jaar 41 gezinnen waaronder 2 gezinnen met de naam Claesen doch de andere familie Claesen kan om velerlei redenen niet als het gezin waaruit zij zijn voortgekomen worden beschouwd. Dat Machiel niet in het gezin Adriaen Claesen-Schoors genoemd is behoeft geen verwondering te wekken. Het gezin was door zijn samenstelling een jong gezin, en, Machiel was nog een "*jongeman*" en tussen de peildata 1720 en 1749 liggen 29 jaren. Giel is dus waarschijnlijk na 1720 geboren.

We keren echter terug naar de procesgang.

Op 10 maart 1750 werd de criminele zaak nog eens belicht en besproken door de schepenen van Putte, Drossaard, Stuerman, procureur Stouters en de gerechtsvoster.

Zij memoreren dat alles gedaan is wat gedaan moest worden en Giel "*vier mael is ingedaeght*" en dat het "*den Heer Requirant geper-miteert mag werden, te doen en te nemen, soodaenige criminele eijsch en conclusie als ten raede ende verificatie daertoe dienende*". (4)

Schepenen van Putte gaan natuurlijk accoord.

Men moet namelijk de kennis en de macht van een dorpsbestuur uit vroeger eeuwen nu ook niet overschatten. Zelfs heden ten dage is de kennis omtrent dergelijke zaken bij het gemiddelde raadslid van kleine gemeenten naar we mogen aannemen niet overweldigend groot.

Hiermee is niets te na gesproken, noch van een oudtijds dorpsbestuur, noch van een hedendaags, het is immers specialistenwerk! Maar de eertijdse dorpsbesturen zetelden niet bij de macht van de kiezer maar werden op voordracht door de "*Heer*" benoemd. Hun macht kan men dan ook niet helemaal vergelijken met die van hedendaagse gemeenteraden. Niet alleen was de structuur anders, maar deze hield tevens in dat men bepaalde personen o.a. naar de ogen moest kijken om als schepenen te mogen fungeren. Dat dit een zekere slaafsheid in de hand werkte spreekt in feite vanzelf. Dit gold dan ook niet alleen voor Putte of het hele Markizaat, het gegeven was algemeen, en een uitvloeisel van de bestuursvormen van die tijd.

De accoordverklaring was in deze trouwens heel gewoon. Het recht moest immers zijn loop hebben en de voorgestelde maatregelen waren voor een geval als dit heel toepasselijk.

Geheel volgens "het formulier" autoriseren de schepenen de secretaris "de documenten van dese proufe over te brenge aen twee neutrale regtsgeleerden en daerop in te nemen derselver schriftelijk advies".

Een en ander bij dato van 8 mei 1750; de zaak sleepte dus nogal aan.

Weer gaan er dan enkele maanden voorbij.

Waarschijnlijk heeft men in de tussentijd nog getracht iets omtrent de verblijfplaats van Giel Claesen te weten te komen.

Van de andere kant kan men nog de stille hoop gehad hebben dat Claesen zich alsnog zou aangeven.

Als dit allemaal zo was, dan is deze verwachting zoals reeds aangestipt en uiteindelijk naderhand duidelijk is gebleken, ijdel geweest.

Uiteindelijk volgde na meer dan drie maanden, op 18 augustus 1750, de uitspraak en bekendmaking van het vonnis op basis van het ingenomen advies van de twee rechtsgeleerden.

De schepenenbank van Putte volledig "gespannen" en daartoe versterkt met twee schepenen van de "Heerlijkheid Woensdrecht" komt tot haar vonnis. Het relaas is te lang om het in zijn geheel te herhalen, aan de nadere bijzonderheden en het vonnis zelve kan niet worden voorbijgegaan.

Men voerde al de reeds bij het proces genomen maatregelen nog eens aan, en men verhaalde wat meer details betreffende de vechtpartij.

"Dat den gemelten Miggiel Claessen op den eersten October 1749 des namiddaegs wanneer heij met ende beneevens sijn swager Pieter Roseboom en Janna Smout, Dienst maegt van den voornoemde Pieter Rosenboom boekweit Dorschtte op den dorsch vloer aan de huisinghe met sijnen swager voornoem in swaere rusie en woorden is gekomen soodaenig dat sij dae op want gemeen en aen het vegten sijn geraekt dat den gemelten Miggiel Claessen so verre is vervoert dat heij met eenen dorsch vloer den selven Pieter Rosenboom verscheijdene slaegen heeft toegebracht dat heij eijnde leijk ter aerde is gevalle, etc, etc."

Nadat een en ander was gebeurd is Janna Smout de vrouw van Pieter Rosenboom, Anna Claesen gaan zoeken.

Anna schrok zich een ongeluk toen ze hem daar zag liggen en riep: "Giel, wat hebt gij gedaen!"

Giel stak nog "in volle choleire" om in de streektaal te blijven.

"Denselven nog brutael en quat aerdig sijnde tegens de gemelte vrouw al vloekende en tierende heeft geseight kom hier ik en sal oew van het selve geven".

Voorts: *"Dat de wonde dewelke Miggiel Claessen aen Pieter Rosenboom diens hoofd heeft toegebracht absolute doodelijk sijn geweest en van dat gevolgh Pieter Roseboom 's anderendaegs is comen te sterven."*

Het begraafboek van de parochie Putte geeft vermelding van het overlijden en de begraafing:

2 October - 1749

Obijit

Petrus Roose (boom)

maritus extrema unctione sepultus in cemiteria

Hetgeen wil zeggen: voorzien van de laatste sacramenten der stervenden en begraven op het kerkhof. (5)

Hij blijkt dezelfde dag ook begraven te zijn maar dit was niet zo ongewoon.

Personen die ingevolge een misdrijf waren overleden werden inderdaad na schouwing en eventuele sectie zo spoedig mogelijk begraven.

Na de misdaad nog wat uitvoeriger te hebben belicht kwam men, na wat gebruikelijke termen, tot het vonnis.

"Verclaeren denselven Mighiel Claessen te hebbe verbeurt sijn lijf ende goet ten behoeve van den Heer Marquis, en verbannen denselven voorts ten eeuwigen daegen uit de jurisdictie van Putte, mitsgaeders uijt de Stadt en Marquisade van Bergen op den Zoom en Heerlijkheit van Burgvliet op pêne (straf) dat heij sal werden gebragt ter plaetse alwaer men gewoon is Crimineele justitie te doen, en aldaar door den Scherp-regter met den Swaerde sal werden gestraft dat er de doot na volgt, ende voorts sijn doode lighaam en hoofd op het galgevelt (Galgenberg) alhier onder de aerde sal werden gedolven, condommeren wij denselven in de costen en misen van justitie tot taxeatie en mooderatie van deeser, aldus gedaen desen 18e Augustij 1750". (6)

Dat was dan dat!

Als Giel Claessen zich kort over de grens heeft schuil gehouden dan zullen insiders deze voor hem negatieve boodschap wel hebben overgebracht. Redenen genoeg om zich nooit meer binnen het Markizaat te laten zien.

Moraal van het verhaal, inwonen is goed, maar niet inwonen is beter.

Niet alleen vroeger maar ook nu, en altijd!

Maart 1983

A.J. Pijnen

Noten:

1. Criminele Rolle. Gerechterlijk archief Putte R-3 Rijksarchief 's-Hertogenbosch.
2. Omslag hoofdgeld Putte 1720. Gemeente-Archief Putte, inventarisno. 247.
3. Omslag hoofdgeld Putte 1749. Gemeente-Archief Putte, inventarisno. 272.
4. Zie noot no. 1
5. Doop, trouw, en begraafboek parochie Putte 1731-1759 Putte II Rijksarchief 's-Hertogenbosch.
6. Zie noot 1.

DIE GOEIE OUWE TIJD

In de vorige Tijding vertelde ik, dat we veel van onze dorpscommunicatie prijs hebben moeten geven en dat daarmee een stuk humor en goedelijkheid verloren is gegaan.

We hebben er wel wat anders voor in de plaats gekregen. Ook houden we ten opzichte van vroeger nu meer rekening met de gevoelens van onze medemens in de dagelijkse omgang.

Deze maal wil ik enkele voorvallen opdiepen uit de samenleving van voor vijftig jaar geleden. Voorvallen welke in deze tijd cru overkomen, maar in die tijd heel gewoon en zelfs gemakkelijk gevonden werden.

Zo kennen we het ware verhaal van een gebochelde schaapherder, die in de vroege ochtend op weg ging naar zijn schaapsstal. Op de Aanwas in Ossendrecht komt hij een boerenknecht tegen. Die man miste een oog en derhalve bleef het ene ooglid altijd gesloten.

"Nou," zegt de eenogige knecht, doelend op de grote bochel, "Gætter al vroeg de vracht oep ange!".

De scheper kijkt de man aan en kaatst terug: "Jao, 't-ies nog vroeg zien 'k, want gèt oew veesters nog nie ammel ope!".

Ook kenmerkend voor die tijd is het volgende:

Een oud Ossendrechtenaar, die, telkens wanneer hij iets zei, dit altijd op rijm deed, genoot daardoor bekendheid in heel 't dorp. Je kon er je laatste stuiver om verwedden, dat een groet of mededeling van hem, altijd als een rijmelarij uit z'n mond kwam. Hij had een handicap: de man miste aan beide handen een duim.

Op een dag komt hij een jonge vrouw met rood haar tegen. Terwijl ze elkaar voorbij gaan zegt hij: "Wel, rooie...., vien 'k gèn mooie!". Zonder aarzelen antwoordt de jonge dame:

"Mar jêne zonder duime....., hoeft er toch nie oep te luime!".

Om zulke voorvallen vermaakte zich een heel dorp.

Maar een echte dorpshumorist was "Schaap".

Zijn ware naam was Piet van Oevelen, doch niemand dacht eraan hem anders te noemen dan "Schaap". Ik betwijfel of de meeste mensen zijn echte naam wel gekend hebben.

Een buurman van ons was al op vrij jonge leeftijd invalide geworden, (suikerpatiënt). Hoewel hij een heel eind in de tachtig geworden is hebben wij hem nooit anders horen zeggen dan dat hij "niet oud zou worden".

Op regelmatige tijden moest hij naar de dokter.

Ook "Schaap moest dikwijls bij de dokter zijn. En zo gebeurde het dat op zekere dag "Schaap" gelijktijdig met onze buurman het erf van de dokter opkwam.

De zwartgallige buurman zegt: "Jao "Schaap jonge, we ziette ien oos leste schof".

"Amme mar nie utrijgere", zei "Schaap"

En 's-avonds was er weer wat te vertellen in de verschillende buurtjes!

Dit alles is al ruim vijftig jaar geleden, maar nog hoort men de vaak oudere mensen zeggen: "Amme mar nie utrijgere, zee "Schaap".

Co van Calfven

Verklaring:

Veester	: vensterluik
Scheper	: schaapherder
Oep te luime	: op te rekenen
Leste schof	: laatste schafttijd
Utrijgere	: vroegtijdig, i.v.m. regen het land verlaten.

OP KLOMPEN VAN HOogerHEIDE NAAR HUIJBERGEN

De lezer begrijpt waarschijnlijk onmiddellijk dat dit dan al een tijdje geleden moet zijn.

Dat is het dan ook inderdaad, zo'n ruim 50 jaar geleden in volle crisistijd en tegelijkertijd de tijd van het "*rijke Roomse leven*" wat men hier ook van moge denken.

Een ding staat echter buiten kijf, de in die tijd hoge kwaliteit van het op confessionele leest geschoeide onderwijs: Huijbergen is met de congregatie der "*Broeders van Huijbergen*" die we voor deze gelegenheid zo zullen noemen, hiervan altijd een lichtend voorbeeld geweest.

Huijbergen is zo met St. Marie verweven dat men bij het noemen van één van deze namen tegelijkertijd dan aan beide denkt.

Niet dat andere onderwijsinstellingen geen verdiensten hadden of hebben, maar een grote onderwijsinstelling in een betrekkelijk vrij kleine plaats drukt onontkoombaar zijn stempel op de bevolking van zo'n plaats.

Huijbergen heeft hier allerminst onder geleden.

Wel heeft dit binnen Huijbergen waarschijnlijk een min of meer andere geestesgesteldheid doen ontstaan ten opzichte van de dorpen Hoogerheide, Ossendrecht, Putte en Woensdrecht.

Waarschijnlijk is hiervan reeds in de "*Wilhelmietentijd*" sprake geweest, terwijl Huijbergen toen ook al een dorp was met "*Kempische*" inslag, en daardoor samen, wat ingetogener was dan bv. de polderdorpen Hoogerheide, Ossendrecht en Woensdrecht.

Toen na het "*Ancien Regime*" Huijbergen geen bindingen meer had met Essen-Kalmthout ging het zich meer op Wouw-Roosendaal richten.

Anderzijds waren er ook geen bindingen meer met het zgn. "*Zuidkwartier*" van het Markizaat omdat de "*Heerlijke rechten*" waren afgeschaft zodat het Markizaat alleen nog maar als naam voortleefde. De Oriëntering op het "*oosten*" is in de trouwregisters van Huijbergen goed te volgen omdat er dan meer huwelijken met partners uit het omschreven gebied tot stand kwamen.

Het dialect van Huijbergen heeft door al het genoemde daardoor een verandering ondergaan zodat het op den duur een grotere afwijking van het dialect der polderdorpen begon te vertonen dan voorheen het geval was.

Voeg daarbij een gebrek aan goede communicatiemiddelen, een toestand die vrij lang aanhield, en mede min of meer een toestand van vervreemding van de dorpen van de "*waterkant*" in de hand werkt.

Vijftig jaar geleden heerste in feite nog de geschetste toestand. Schrijnend was dat Huijbergen tot ver in de 20e eeuw verstoken bleef van openbaar vervoer en daardoor het contact met de genoemde plaatsen toch beperkt bleef.

Voor het instituut "*Sint Marie*" was dit een vóórdeel en een ná-deel.

In een stil dorp met veel natuurschoon kon men goed onderwijs geven, ver van de nefaste nadelige invloed der grote steden die in deze meestal voorop lopen.

Het gebrek aan openbaar vervoer van Hoogerheide naar Huijbergen en andersom moet toch voor velen een gruwel zijn geweest.

De schrijver ziet de pensionaires en/of broeders nog van tram of bus komen te Hoogerheide, de lange weg inslaan naar Huijbergen. In de vakantietijd waren ze over het algemeen zwaar bepakt en bezakt.

Als ze het ouderlijk huis van ondergetekende passeerden transpireerden ze al hevig en hun blik stond meestal op oneindig.

Een en ander moet ze toch menige zucht hebben doen slaken.

Op klompen naar Huijbergen was voor die tijd dus niets ongewoons maar zonder een gegronde reden werd zoiets over het algemeen toch niet gedaan. Die reden was er dan ook.

Vrije dagen en vakanties van de schooljeugd werden voor W.O. II door de ouders meestal benut hun spruiten wat kinderarbeid te laten doen bij landbouwers etc. De moeders gingen dan zelf mee en zo kon het meestal te krappe inkomen dan een wat ruimer uitzicht krijgen.

Nu zaten de kinderen heel begrijpelijk niet op zoiets te wachten en iedere gelegenheid om aan een dergelijke "*vakantie*" te ont-komen, al was het maar voor een of twee dagen, werd dan ook ten volle aangegrepen.

Eén van die gelegenheden was, wanneer de "*Broeders van Huijbergen*" hun klooster en onderwijsinstelling openstelden -nu zou men dat een "*open dag*" noemen-. Het was waarschijnlijk op Petrus en Paulus 29 juni / of congédag.

Een welkome gelegenheid dus om een dergelijke "*vakantie*" eens de rug te tonen.

Tussen toen en nu is er, en gelukkig maar, wel iets veranderd.

We hebben aan de "*open dag*" werkelijk deelgenomen omstreeks de jaren 1932 en 1933.

Toen zag de Huijbergseweg die men onder Huijbergen de Westerstraat noemt, er heel anders uit.

Van de ouderparen die destijds aan de weg-straat woonden is heden, op een enkele na, niemand meer in leven of woont er niet meer. Er stonden veel minder woningen en ook het landschap heeft sedert die tijd nogal wat veranderingen ondergaan.

Veel van de bewoners droegen een bijnaam of een alias, die nu bijna allemaal in vergetelheid zijn geraakt.

Dit alles willen we nog eens doen herleven tijdens onze reis op klompen. De bijnamen zullen we wel vernoemen doch niet direct verbinden aan de familienamen omdat dit bij een betrokken familie als onaangenaam zou kunnen worden ervaren. Iets wat allerm minst de bedoeling is.

Als men echter een min of meer historisch beeld op wil roepen dan hoort er echter o.i. alles bij wat tot dit beeld bij kan dragen.

Het aanwezige kaartmateriaal waarop de bebouwing etc. uit die tijd aangegeven staat kan op hoe kleine schaal ook wellicht enigszins tot begeleiding dienen.

Op weg

We starten bij de ingang van de Huijbergsesteenweg te Hoogerheide. Links op de hoek het café van de bakker J. Goris-Theuns, rechts een muur van de fam. Jacobs tot aan de vijver een 35 meter verder. Het plaveisel van de Huijbergsesteenweg bestaat uit kleine licht optrekkende kinderkopjes ter breedte van plm. 3,50 meter, ter weerszijden daar tegenaan een fietspadje van plm. 0,50 meter bestaande uit een soort veldklinkertjes van klein formaat.

De "*vijver*" waarschijnlijk eertijds gebruikt als brandvijver en ongeveer 8 x 20 m² groot, ligt vol met kroos.

In de winter is het een "*slibberbaan*" voor de leerlingen van de meisjesschool op het "*klooster*".

Vlak tegenover de vijver het huis van P.G. "*Wiezie*" Borremans, postbode en in zijn vrije tijd ijsverkoper.

Iets verder het "*koeipad van de nonnen*". De naam zegt het al, het pad waarlangs men de koeien van het klooster, het St. Philomenagesticht, van en naar de wei en stal voert.

Aan de "*koeipad*" staat een huis ongeveer 25 meter verwijderd van de Huijbergsesteenweg. In de twintiger jaren woonde hier mejuffrouw Julia Moors, in de volksmond "*Sellie Moes*"; ze overleed op 18-7-1927, en was familie van de laatste burgemeester Moors van Woensdrecht.

Aan de rechterkant van de weg een houten schot flink in de teer dat tegen het voetbalveld van "*Vivoo*" aankomt.

Deze naam zal men na een fusie met "*H.V.C.*" veranderen tot "*Metoo*". Enkele jaren voor "*de reis*" graasde in diezelfde weide nog het vee van de zusters. Vandaar ook de "*koeipad*".

Weer overgestoken het zusterklooster, een groot gebouw waaraan verbonden o.a. kleuterschool, lager onderwijs, en een kweekschool voor onderwijzeressen. Later in de tijd zal men zoiets zeer indrukwekkend een pedagogische academie gaan noemen.

Aan de andere kant naast het voetbalveld "*Het patronaat*" nu het "*Trefpunt*".

Daar vangt men de jeugd op, die zich daar tegen een geringe betaling op zondagen en andere vrije dagen onledig kon houden met allerhande vrijetijdsbezigheden.

We noemen o.a. de gammele piano met de uitgesneden "*kop*" van "*Wolfgang Amadeus Mozart*", de sjoelbak, dammen, en soms ook schaken en verder als voornaamste bezigheid, kaarten.

Links, de woning van Julia Moors, verder de "koeipad" en het klooster. Rechts, de weide van de Zusters, later Vivoo-Metoterrein, nu staat er de woning van Dr. A. Dekkers. Situatie \pm 1920.

Op de voorgrond rechts oude ingang van de Molenstraat, met woning van de fam. van Loon-van Beveren. Links, voorbij de telegraafpaal "Café in de Zon" situatie \pm 1920.

Kaarten doet men niet om geld maar om fiches.

Men probeert de jeugd van de straat, en uit het café te houden en bovendien te behoeden voor de *"verderfelijke invloed van de profane maatschappij"*.

Juist voorbij het patronaat een oud schuurtje toen waarschijnlijk van de fam. Moors; dit schuurtje bestaat niet meer.

Aan de kant van het klooster een betonnen schutting tot aan de zandbaan naar de *"hei"*, wijknaam; de naderhand verharde baan zal men de Kloosterstraat gaan noemen. Aan de zuidkant van de Huijbergsteeuweg vanaf het schuurtje tot aan het oude molenhuis en de molen van de fam. Schoutens staat geen enkel huis. Het huis van Schoutens grenst met een *"afhang"* tegen het molenbaantje, later Molenstraat.

We gaan de straat verder af aan dezelfde kant tot het einde van de bebouwing en de kom. Op de hoek oostelijk van het molenbaantje woont de fam. van Loon - Van Beveren.

Een paar oudere mensen waarvan de man met zijn dunne wandelstokje iedere morgen ter kerke gaat.

We gaan verder langs een manshoge meidoornhaag; na plm. een 30 meter bereiken we het café annex bakkerij van de fam. Leon Verschuren - v.d. Bussche. Leon is juist zijn brood in de mand aan het laden om het te bezorgen.

Het café voert de naam *"De Ster"*. We zullen nog meer café's tegenkomen die bijna allemaal *"hemellichamen"* zijn.

Naar het zuiden naast de bakkerij woont de fam. De Greef - Goossens of, juist, de fam. Bogers - Meesters, en met zijn kleine tussenruimte daarnaast de fam. J. Rommers - Van Broekhoven. Jan Rommers zal kort daarna overlijden.

Verder naar het oosten en met een tussenruimte van ongeveer 50 meter heeft men juist een huis gebouwd voor Christ van Oevelen en zijn vrouw *"Zjow"* van Meel. Het huis zal er lang staan; ze zullen er nog wonen in de tachtiger jaren. Ze zijn er een kolenhandel begonnen.

Langs het huis in zuidelijke richting loopt later de Burg. Moorstraat, nu begint daar de *"wildernis"* die vanaf de molenbaan tussen de Putseweg en tegen de grens van de hofjes van de genoemde huizen zich in oostelijke richting voortzet tot hij het punt waar na lange tijd het eerste sportveld van *"Meto"* aan de Huijbergseweg zal worden aangelegd, nu nog Huijbergsteeuweg genoemd, eindigt.

Het hele terrein noemt men de Duintjes, een terrein met heuveltjes, een bosje, kleine zandverstuivingen, heide en vliegdennen, en ongeveer middenop deze woestenij ligt de *"Juffrouwenberg"*, een echte hoge heuvel waarop in vroeger eeuwen de galg stond. Het terrein is een eldorado voor kinderen om er te spelen en een restant van de vroegere *"Plantage"* van de voormalige *"Heren"* van Hoogerheide.

Naderhand zal er de bebouwing tussen Molenstraat, de Putse- en de Huijbergseweg op *"verrijzen"* plus het eerste en oudste *"Metoveld"* dat deel uit zou maken van het *"Gemeentelijk Sportpark"*.

We steken de weg echter terug over, en herbeginnen aan wat verder in de tijd Kloosterstraat heet en vervolgen onze weg in oostelijke richting. Het is warm en we zijn nog vol goede moed. Naast de Kloosterstraat wat aaneengebouwde woningen waar politiemensen en kommiezen in wonen en weer daarnaast wonen de gezusters Govaarts die er winkel houden. Ze hebben al een radio. Hij staat vóór het raam. We drukken ons oor tegen het raam om wat van de klanken op te vangen maar de kwaliteit daarvan is dermate dat er niet goed uit wijs te worden is.

We stappen dus maar door en passeren gelijktijdig de woning van het echtpaar Willem Goosens en zijn vrouw Cathrien Borremans. In de gauwte zie we dat Willem naar de druivenwingerd tegen het schuurtje staat te kijken. Een zestal jaren vroeger woonden er Marijn Pijnen en zijn echtgenote "Keel" Nuyts.

Terwijl we een glimp van Willem opvangen zijn we al bij de woning van Adrianus Goossens en Adriana Borremans. Jaan heeft daar haar moeder Nel Verbeek zoals men dat noemt "*sleet gevoerd*". We gaan weer verder en bereiken met een kleine tussenruimte café "*De Zon*" van de fam. "*Zjen Jansen - Kaat den Ouden*".

Er is een boogschutterij thuis. Ze hebben ook nog een winkeltje en hebben naar het zich laat aanzien met hun kinderen redelijk de kost. Vroeger woonden er Adrianus Borremans en Nel Verbeek. Vlak naast "*De Zon*" de wat lage huizing van Herman Ots en "*Zjow Aerts*". Herman drijft een brandstoffenhandel en is voor "*mulder*" gaan spelen. Hardwerkende mensen die afkomstig zijn uit Putte. We passeren hunne "*oprit*", dan een stukje meidoornhaag en bereiken de woning van "*So*" van Ostaay en Cato Thijssen. Hun zoon Rinus komt juist het erf af lopen en vraagt waar ik naar toe ga. Ik zeg naar Huijbergen. "*Das vur mijn te wijd*" zegt hij.

We trekken dus maar verder en komen bij het huis van Jan Pijnen en Wies van den Eynden. Wies staat zo druk met haar buurvrouw Dien Borremans te praten dat ze me niet eens opmerken. Ze wonen op de hoek van een zandbaan naar de "*hei*" en de Zwarte-baan. Later omstreeks 1975 zullen ze deze dan verharde baan de Prins Clausstraat gaan noemen,

Op de andere hoek van de baan bereiken we het gedoente van "*Naerd*" Theuns en Virginia Timmermans. "*Naerd*" is een kermisreiziger; hij staat er op de kermissen met een snoepkraam en dat moet 'n goede broodwinning zijn.

Ook daar gaan we voorbij en komen aan de woning waar Dien Borremans bij wie haar dochter Jaan en diens man Toon van der Laak inwonen. Toon en Jaan hebben een zoontje Kees.

Ze houden daar ook winkel en Toon is timmerman, en van oorsprong Limburger.

Weer een huisje verder komen we bij de woning van de fam. Jan Wils-de Greef. Ook zij houden winkel, en hebben een petroleumhandel. De olie heeft een penetrante geur; je ruikt hem zelfs in het voorbijgaan.

Jan heeft al wat jaren geleden een been verloren. Ze hebben nog minstens vier kinderen thuis waarvan Louis de jongste is. Piet is een fameuze duivenmelker. Terwijl ik er voorbij ga is vader Jan de ezel voor de gele oliewagen aan het spannen.

Het gaat niet al te vlot maar daar is het trekdier dan ook een ezel voor.

Ik hoor getoeter achter me. Cor Goris passeert me met haar T.Ford, een van de weinige auto's die er op Hoogerheide zijn. Ze rijdt over wat nog natte paardevijgen waarvan ik de flatsen tegen mijn lange zwarte kousen krijg. We lopen door en komen aan een open vlakte bestaande uit mager bouwland.

Ik kijk naar het magere koren en de aardappels die er petieteerig bijstaan. Op de achtergrond zie ik de huizen van de Zwarte-baan met een eentonige tussenruimte. Ik draai mijn hoofd naar rechts en zie de prachtige "*Juffrouwenberg*" op de Duintjes. Vlak langs de weg een kleine zandverstuiving. De wind heeft over de Huijbergschesteeweg al zoveel zand verstoven dat de rand van het magere bouwland aanmerkelijk hoger is komen te liggen. Op het oostelijk stuk van het bouwland staat er op een wal eiken hakhout. Daar is de wal nog hoger want het hakhout houdt het stuifzand vast.

Na ongeveer 125 meter tussenruimte tussen Jan Wils belanden we bij het huis van Jos van Dijk en Betje Bogers. Ze hebben twee zonen. Het huis is nog vrij nieuw, nog niet zó lang geleden laten bouwen. Het zijn zeer spaarzame mensen; dat is eigenlijk vanzelfsprekend anders bouw je ook geen nieuw huis.

Naast "*Sjef*" van Dijk woont het echtpaar Adr. Rommers - Nel Rommers. "*Janus*" is ook duivenmelker en is een geweldige tui-nier, in eigen tuin dan wel te verstaan. Nel, rond de dertig, probeert te leren fietsen als ik daar arriveer. Ze duikelt in de graskant en zal het nooit leren. In hun huis woonde vroeger het gezin Fons van Hoof-Lempers, maar die zijn naar de "*mijnen*" naar Limburg, getrokken. Op een afstand van een 20 meter wonen Jan Palinckx en Bet Lempers met hun groot gezin, van zijn "*mannen*" zijn er al het huis uit, anderen werken. Jan is een keuterboer; hij heeft een zeer grote snor. Zijn paardje staat afgespannen aan de staldeur terwijl Jan de eg van de kar haalt.

Een paar schreden verder kijken we weer naar rechts en zien de oostelijke begrenzing van de "*Duintjes*".

Op de punt daarvan, een soort bleek of weitje en iets verderop een brede kant met eiken hakhout waar veel vogels in verblijven. In kanten zitten veel insekten en deze trekken veel vogels aan.

In de voorzomer kun je er meikevers, "*mulders*" in vangen.

De eiken kant loopt door tot bijna aan de Putseweg. Op het bleekje staat de geit van Jantje Pijnen op de tui. De geit heeft zich met haar ketting helemaal "*opgewonden*" en ze mekert hevig. Net, de vrouw van Jantje Pijnen, is de geit aan het "*afwinden*" en foetert meer tegen zichzelf dan tegen mij.

"*Ut ies met deei geite altij wà*", en dat is volkomen waar.

Niets is veranderlijker dan een geit, of het moet het wéér zijn. Om het bleekje te bereiken heeft Net het baantje over moeten steken dat naast het bleekje en de eiken kant in de richting van de Putse weg loopt.

Ze wonen dus op de hoek van het baantje en de Huijbergschesteeweg. Een jaar of wat geleden zijn ze teruggekomen van de "*Zuider-*

zeewerken". Er zijn nog drie minderjarige kinderen thuis. Jan is een brandstoffenhandel begonnen en zo zitten er dus drie "zwarte pieten" op de Huijbergschesteenweg. Hij zou ook nog met melk gaan venten maar oordeelt uiteindelijk dat dit een "zwart-wit"-verhouding is die beter niet door kan gaan.

Halverwege het baantje dat tevens de scheiding vormt tussen "de wildernis" en het bebouwde land woont de fam. Fons de Dooy-Keei de Vos; ze hebben een klein huisje, en een grote kinderschaar. In zijn vrije tijd is Fons, boogschutter, duivenmelker en jager. Zijn overleden schoonvader Januske de Vos is waarschijnlijk schoenmaker geweest. Het schuurtje hangt en ligt nog vol met "leesten". Voorbij het huisje een karrespoor, naar links, halverwege daarin, woont de echtelieden Kees van Zunderd en Nelie Dierickx met hun zes kinderen waarvan er enkele volwassen zijn. De beide huisjes die toch wat achteraf staan zijn vanaf de steenweg heel goed waar te nemen.

Ik vervolg mijn weg naar Huijbergen; voorbij Jantje Pijnen beginnen de bermen wat breder te worden. In de sappige bermen groeien de paardebloem, fluitekruid, boterbloem, weegbree, witte klaver en aan de slootkant hier en daar nog wat riet. De Huijbergschesteenweg helt vanaf het café "In de Zon" af in de richting van Huijbergen. Waar we nu zijn aangeland staat er bijna overal water in de slootjes. Zo goed als alle mensen die langs de steenweg wonen hebben een waterput. Een aantal jaren later zal een waterleidingsmaatschappij hun kosteloos van hun water af helpen. Ze zullen dan hun "eigen water" moeten gaan betalen.

Maar nu hebben alle eigenaren die weiden langs de Steenweg hebben liggen nog "drenken" liggen waaruit het vee kan drinken. We rukken verder naar Huijbergen, naast Jan Palinckx een weilte en wat bouwland ter breedte van een 100 meter, en dan bereiken we het huis van de wed. Gabriël Wouts-Jansen. Nel, de weduwe, woont er nog met een dochter, één ingetrouwde eigen dochter, en twee zonen. Al de kinderen zijn meerderjarig.

Het gedoente is ook een keuterboerderij. Aan de rechterkant van de weg ook een strook open land van plm. 100 meter en daar wonen dan schuin tegenover de wed. Wouts, Louis van Ostaay en zijn vrouw "Janeke" de Backer. Ook zij hebben een klein boerenbedrijfje. De schuur is al vrij oud, maar het woonhuis, annex café zijn nog zo goed als nieuw. Die oude bedoening is een jaar of vijf, zes geleden in vlammen opgegaan. Het café heet "De Maan".

Dus op de steenweg niet alleen veel kolenboeren maar ook "hemellichamen" te over. Verder hebben ze nog een "handboogschutterij". Dus ook daarvan zijn er genoeg op de steenweg naar Huijbergen. Vooraan in de "doelen" staan in bakken de lege bier- en limonade-flesjes. Niemand kan dat beter weten dan de "wandelbaar" naar Huijbergen. Nog kort geleden heeft hij wat limonaderestjes in één flesje bij elkaar gegoten. Toen hij dat flesje uitdronk bleek er een wesp in te zitten die hem in zijn tong stak, en daardoor ken je die plaats toch wel héél goed.

Ik stap voorbij het boerderijtje/café waar Janeke de melkbussen aan het schuren is die ze daarna op een grote "pottenbank" legt.

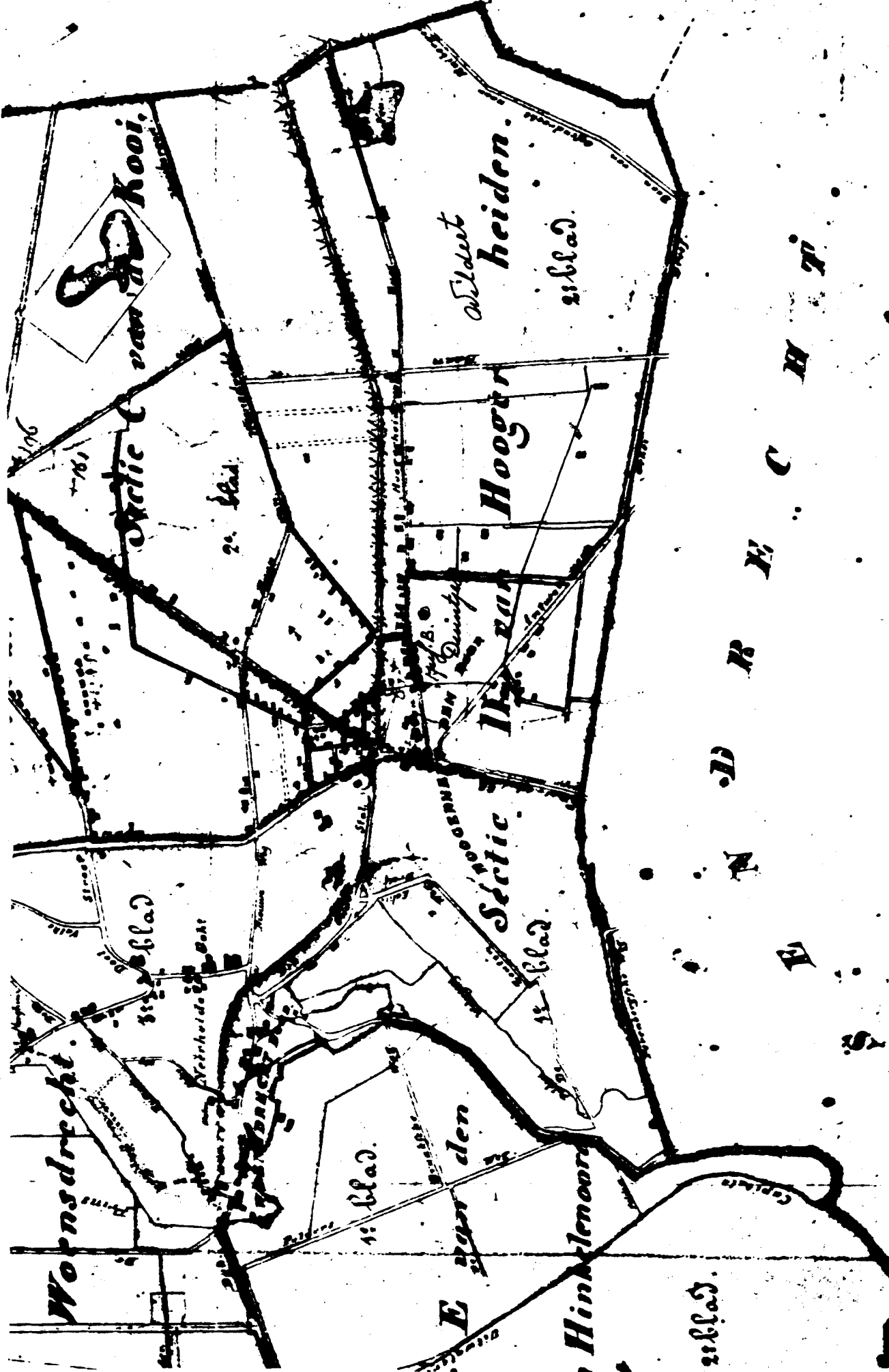
Als ik onder het doorlopen naar links kijk zie ik het bos van Toontje Jacobs, die men in de volksmond "*Toontje van Nelleze*" noemt. Een honderd meter van de weg op de achtergrond midden in het bos is een minuscuul vennetje waar omheen "*wollegras*" groeit. De voorste begrenzing van het bos is de nog gedeeltelijk aanwezige "*Buitendreef*" die voorheen vanaf de Dorpsstraat te Hoogerheide ter hoogte van de Wouwbaan in min of meer rechte lijn naar Huijbergen liep. Deze Buitendreef vormde tot het jaar 1819 de grens tussen Woensdrecht en Hoogerheide. Hoogerheide werd namelijk in dat jaar bij de gemeente Woensdrecht gevoegd. Als de oude toestand zou hebben blijven bestaan zouden nu, in het begin van de dertiger jaren de bewoners van de Zwartebaan geen Hoogerheidenaren, maar inwoners van het dorp Woensdrecht zijn.

Onderwijl zijn we weer bij enkele huizen aangeland. In het eerste huis links wordt Cornelis Huijps. Omtrent deze tijd is hij invalide geworden en is een zoveelste winkeltje op de Huijbergschesteenweg begonnen. Kees is weduwnaar, en was vroeger gehuwd met Sophia van Loon. Juist nu heeft hij plannen om te hertrouwen met Keei van de Bergh uit Huijbergen.

We wenden onze blik af van het huisje en ontwaren rechts een zandweg die in de richting van de Putseweg loopt. Ongeveer een 100 meter in het baantje rechts de kleine boerderij van Frans Wierickx en Joanna (Zjow) van Ginneken. Ze hebben al grote kinderen waarvan de oudsten op trouwen staan. Frans vertelde ons eens dat zijn grootvader nog in de "*Grand Armee*" van Napoleon had gevochten. Nog honderd meter verder en ook rechts in de zandweg staat het kleine lage huisje van Geert Verswijver en "*Kaat*" Pals. Het is een vrij groot gezin en hun lage woning staat enigszins verdoken achter een hoge heg; langs het huisje nog meer bosschage en er tegenover een mastebosje. Parallel naast de zandbaan zal men veel later de dan genaamde "*Sportlaan*" aanleggen.

We richten onze aandacht weer op de Huijbergschesteenweg en bijna vlak naast het huis van Kees Huijps passeren we de woning van Sjef Pijnen en Marie Paenen. Het is ongeveer het grootste gezin van de steenweg op dit moment. Sjef is tuinder. Hij scharrelt juist wat met "*tubs*" rond. Tubs zijn van die lage houten taps bijlopende kuipjes waar men frambozen in plukt. Langs de Huijbergschesteenweg tot in Huijbergen staan er vanaf de "*Duintjes*" jonge eikeboompjes. In het eerste stuk zit er vanwege de slechte grond niet veel schot in. De "*steenweg*" loopt af in de richting van Huijbergen. Voorbij Sjef Pijnen is de grondslag lager en de grond vochtiger. De eikeboompjes staan er daar ook fleuriger bij, We geraken in een klein weidegebied met de genoemde "*drenken*" langs de slootjes aan de weg.

Even voor Sjef Pijnen rechts wat boschage op het land van Peer van Oevelen. Dertig meter verder de boerderij van Peer van Oevelen

Fragment van de oudste "kadastrerkaart der "Gemeente Woensdrecht uit 1825.
 De aangekruiste weg is de Buitendreef ter plaatse de oude grens met Woensdrecht vóór 1819 (1)
 Vrijwel parallel daaraan de huidige Huijbergseweg.

en zijn vrouw Philomien Wouts die eigenlijk Wilhelmina heet. Vroeger was dit ook café, "*De nieuwe aanleg*", maar dit heeft het af moeten leggen.

Peer is wat aan het dorsen. Een paard loopt in de "*manege*". Het paard trekt een trekboom in cirkelgang rond. Via de "*manege*" buiten komt er dan in de schuur een kleine dorsmachine in beweging. De meeste zandboeren hebben zoiets. Op de werf bij de gevel ligt een hoop met "*schuimeird*". Dus schuimaarde, een afvalprodukt van de suikerbereiding op de suikerfabrieken. De schuimaarde bevat veel kalk en werkt gunstig op te zure gronden. Vooral de Huijbergse boeren profiteren hiervan, en gelijk hebben ze!

Het is warm en ik begin wat moe te worden en mijn voeten beginnen pijn te doen. De kappen van mijn klompen drukken tegen mijn wreven. Ik ben ongeveer een kilometer gevorderd. Ik kijk eens om en zie de kerk van Hoogerheide recht vóór de Huijbergschesteenweg staan. In feite is dit niet waar, maar het lijkt zo doordat er in het laatste stuk van de "*Steenweg*" tegen de Dorpsstraat een verbuiging zit.

Ik begin toch maar wat door te stappen want het is nog ver naar Huijbergen. In de verte hoor ik "*Den Tran*" blazen die van Bergen op Zoom via Hoogerheide en Ossendrecht naar de grens met Zandvliet op weg is. Ja, dat is een puik vervoermiddel. Veel fabrieksmeisjes gaan er mee naar Bergen op Zoom naar en van hun werk. Ikzelf ben met de benenwagen nog niet halverwege naar Huijbergen gevorderd.

Links wat lage weiden en even naar rechts voor mij uit wonen na plm. 100 meter Toon van Loenhout en Leen Clarijs. Enkele van hun kinderen zijn nog "*thuis*". Toon werkt veel in het "*land*", dat is in andere streken en niet iedere week of maand thuis komen. Als hij wel thuis is zit hij op goede zomeravonden zoals zoveel mensen dat doen op de "*stoep*" te buurten. Naast hem staat dan een spreekhoorn van een oude grammofoon. Als hij naar bed gaat neemt hij de hoorn op en roepend door de hoorn wenst hij de buurt "*wel te rusten*". Dat kun je minstens een kilometer ver horen. Toon is zeer precies. Iets van houtwerk door hem gemaakt ziet er prachtig uit alhoewel hij toch niet van het vak is.

Er staan daar eigenlijk drie huizen op een plukje.

Links, bijna tegenover Toon van Loenhout, wonen Kees Schouw en echtgenote Jozina Wouts. Kees en "*Zien*" hebben drie kinderen; Jan en Harry zijn ongeveer van mijn leeftijd. Ze lopen dikwijls gelijk met me naar school. Dat is een heel eind met de "*klompenwagen*" naar de Nieuweweg.

Kees is boerenknecht in "*de polder*" en heeft thuis nog wat jongvee erbij. Het zijn harde werkers en pogen "*vooruit*" te komen.

Maar duiven hebben ze ook en dat geeft vertier.

Rechts van de weg woont de Wed. van Overveld met zoon Jacobus, die er onlangs met Dien Leys uit Ossendrecht is ingetrouwd. Ze treffen het slecht; we zitten in de crisistijd en nergens geen werk.

Ko doet veel om de kop boven water te houden en dat lukt hem nog ook!

We vervolgen onze excursie naar Huijbergen en komen ter weerskanten van de weg in een open stuk terecht. De grond is er nog steeds van goede kwaliteit en ook al sedert lange tijd in cultuur gebracht.

In de verte lonkt na plm. 150 meter links het huisje van Hugo Pals en Petronella Sebrechts. Hugo en Nelleke tellen al wat jaren. De meeste kinderen zijn al een tijdje getrouwd. Trien de jongste dochter + nog pas in "31" en Jan een fameus voetballer van H.V.C. is nog thuis. Hugo heeft nog wat boekweit in zijn "hof" staan, een product dat zo goed als uit de mode is.

Langs het huisje stroomt in de richting van "De Kooy" een brede afwateringssloot. De "Heul" is onder de Huijbergschesteenweg gelegen, de beek is komend van langs de baan, die naar de boerderij van Severinus Belde-Bastiaansen voert.

Deze boerderij die wel 300 meter van de verharde weg aflight is een van de grootste in deze buurt en ligt nog in de beslotenheid van de "Plantage" van Hoogerheide.

Deze "Plantage" is in vroeger eeuwen aangelegd door "Heren van Hoogerheide". De dreef naar de boerderij is omgeven door mooie hoge bomen en hakhout. In deze bomen langs de baan huizen allereerste vogels die er hun nesten in hebben. Door deze nesten ben ikzelf wel eens "in nesten" geraakt want vogels uit halen mocht ook toen niet!

We gaan verder, na wat lopen, rechts een voor de tijd "schoon" huis. Piet Snepvangers woont er, en zijn vrouw Anneke van Beekhoven is de was aan het ophangen. Ook hun kinderen zijn ongeveer van schrijvers leeftijd.

Piet werkt in Bergen op Zoom in de "gieterij" en is van oorsprong geen Hoogerheidenaar. Tegenover Piet Snepvangers een klein huisje. Het staat nu leeg. Enkele jaren geleden woonde er PÉ Cloots, Nel Quick, en kinderen in. Zijn naar Wieringen vertrokken.

Ze hebben het huisje in huur gegeven en nu woont er "de gaande en komende man" in. Met wêér een tussenruimte van ± 40 meter, links, en rechts een woning, of beter rechts een woning waar Fons Heijmans en echtgenote in wonen en links de boerderij/café van Jan Heijmans en Clemence Lambrechts. In de volksmond noemt men ze Jakke de Dooy en en Clemence Koekhoven, maar die namen zijn afkomstig van "verre" familieverhoudingen, en dat soms niet eens. Het café heet "De Groene Papegaai" een echt boerencafé.

In de gelagkamer hangt een vermengde reuk van koeien, melk, kippen en bier. Een café voor "baarmannen" en fietsers die langs komen. Als ik ter hoogte van het café ben aangeland stapt er Frie Moors af, om een pint te pakken. Hij is waarschijnlijk van zijn boomgaard gekomen, nog wat verderop gelegen.

De stal staat tegen het woonhuis-café aangebouwd. Op het erf, ook 'n manege, daar omheen scharrelen wat kippen en uit de schuur die daar achter staat klinken mannenstemmen. Het zijn waarschijnlijk de zoons Louis en Lon, die daar iets aan het doen zijn. Lon heeft een eigen fiets die hij gekregen heeft om mee naar school te rijden. In deze tijd zijn ze ook nog "karboer" en rijden dus met kar en "trein" voor anderen. In de winter vervoeren ze veel dennebomen en zo scharrelen ze in deze slechte tijd toch nog goed de kost bij elkaar.

Decennia daarna heeft men de "*Groene Papegaai*" afgebroken en was de Postbaan, Postbaan af.

Men is toen het zuidelijk gedeelte van de Postbaan "*Groene Papegaai*" gaan noemen. Waarom eigenlijk?

Als er de huizen passeren staan we gelijktijdig op een kruispunt, achter Hoogerheide, vóór Huijbergen en links en rechts, de Postbaan.

Het oostelijk gedeelte kwam er dan wat genadiger af en werd Postweg

Maar terug op weg naar Huijbergen links in de verte legt men de laatste hand aan het "*vliegveld*" = "*De Eendenkooi*" een vroeger deel van het complex "*De Kooy*".

Rechts, ver weg, de "*Putseweg*". In de richting van Huijbergen tussen de Huijbergschesteenweg en Putseweg begint een min of meer woest terrein waarin wat kleine weitjes, en een klein ven, het "*Blomven*".

Het is een kleine veenontgraving, wat te zien is aan de vorming en de oeverwalletjes. Er zit "*wit*" zand wat door Toon van de Velde wordt "*gewassen*" in een schuinaflopemde "*zandbak*".

Daarna verkoopt hij het. Men gebruikt het zand om er mooie figuren mee op vloeren te maken, zowel in huizen als herbergen.

Het "*magere*" zand heeft bij het belopen een min of meer schurende werking waardoor de vloeren toch niet smerig worden.

Het woeste terrein, de "*Wildernis*" van de voormalige "*Heren van Hoogerheide*" is een prachtig natuurgebied waarin wild en waterwild voorkomt.

Het vennetje staat vol met waterplanten en in de zomer huizen er heel veel Libellen. Kinderen kennen het vennetje heel goed want in de zomer zijn zij er "*badgasten*".

Er groeien vele soorten heide en ontelbare vogels hebben er hun broedplaats. Het hele gebied grenst tot aan de baan van Huijbergen naar Ossendrecht. Nu, in de jaren dertig, noemt men dit uitgestrekte terrein "*het goed van Jantje van der Velden*".

We zijn in gedachten wat afgedwaald want we zijn toch op weg naar Huijbergen. Links voorbij de Postbaan is nog bouwland, maar de kwaliteit doet aan kamelen en de Sahara denken, met dat verschil, dat het in de winter door "*oerbanken*" die het water niet doorlaten, onder water staat. Voorbij de Postbaan, ongeveer een tachtig meter ter linkerzijde de keuterboerderij van de Fam. Kleinputte, ze zijn afkomstig uit Zeeland.

De man, de vrouw en de dochter Pieta, hebben de "*Zeewse*" klederdracht. Ko, de zoon, lijkt er niets meer voor te voelen. Met het boerderijtje is het "*geef ons heden ons dagelijks brood*" maar ze schijnen toch nogal rond te kunnen komen. Ze zijn vroom katholiek en wat dat betreft vooraanstaande mensen.

De oude Kleinputte wil zelfs geen dokter als hij ziek is, en zegt dat God hem beter zal maken.

Hoe verder we volgen hoe slechter de grond er is. Even voorbij Kleinputte word ik door Lambrechts met zijn hondenkar voorbij gereden. Een van de laatste die er nog zijn. Hij is op weg naar Huijbergen om er met vis te venten.

Lambrechts, bijgenaamd "De Kwast" wakkert tijdens het voorbij rijden de hijgende honden met een stokje aan. Hij komt van onder "Bergen" en zal waarschijnlijk niet vroeg thuis komen, er zijn immers nogal wat "kappellekes" onderweg die de allermeeste "baanmannen" wel weten te staan.

Ik zou zelf ook wel iets willen drinken, maar waar?

Geld om limonade of zoiets te kopen is er niet, en trouwens er komen geen kinderen in de café's, zoiets is onbestaanbaar.

Ik breek een takje fluitehout (lijsterbes) af en begin er op te knabbelen, dat zet de speekselklieren wat aan het werk.

Onderwijl ben ik bij de keuterboerderij van de familie Bastianen-Verbraak aangeland. Hun zoon Kees, wat jonger dan ik, is ziekelijk en loopt voortdurend met watten in zijn oren. Bastianen is met een ondermaats paard aan het ploegen. De voor is niet diep, maar dieper ploegen is vanwege het paard waarschijnlijk niet mogelijk. De boomgaard van Frie Moors ofwel "Frie van den Burger" (burgemeester) ben ik dan op de achtergrond liggend, ook voorbij. De korte bocht naar links door, rechts nog het "goed" van Jantje der Velden, vele jaren nadien is men dit gebied om zeer onduidelijke redenen "De Kortenhoeff" gaan noemen.

Links troosteloze landbouwgrond. Zo ongeveer de slechtste cultuurgrond in de gemeente Woensdrecht. In de zomer een soort Sahelgebied. Grond die onnoemelijk veel "vraagt" en weinig teruggeeft. De rogge is ver beneden de maat en de hakvruchten zijn navenant.

Spurrie groeit er vanzelf, maar dat is een kenmerk van magere grond.

We zijn al over halfweg naar Huijbergen rechts aan de rand van de "Wildert" een min of meer kapitale boerderij met wat schraal akkerland. De "Sahelgrond" aan de overkant hoort in feite bij deze boerderij. Beiden zijn uit één ontginning ontstaan het zogenaamde "heispaaien".

De boerderij met annex, is ook eigendom van Jantje van der Velden. De bewoners zijn de "kinderen Sneep", dus ongehuwden. Ze wonen hier nog maar enige jaren. Martijntje, Jacobus, Francyna en Dirk, resp. 58, 56, 53 en 50 jaar oud. Ze zijn 30 maart 1929 uit Fijnaart gekomen (2). Het kan hun niet anders dan tegen zijn gevallen. Van de vette klei naar het stuifzand, het kan er "smoren" dat niet horen, maar wel "zien" vergaat. Dat moet hun toch maar slecht zijn bekomen, zoiets went waarschijnlijk niet. Hun naamgenoot de landbouwer Sneep, die er in de Langeweg in de Zuidpolder van Ossendrecht een prachtige hoeve met vruchtbare kleigrond heeft, mag zich tegenover hen zeer gelukkig prijzen.

Maar verder, op naar Huijbergen! Het akkerland ter weerszijden van de Huijbergschesteenweg gaat weer over in woestenij. Als ik met wat meer pijn aan de voeten weer wat verder ben opgeschoten hoor ik achter me het getrappel van een paardje en het geluid van een kar op de "Steenweg". Deze combinatie van geluid ken ik, dat moet "Kromme Ko" zijn. Jawel hoor, hij is het, op weg met de groentekar naar Huijbergen. Ik vraag vanwege zere voeten of ik mee mag rijden. Hij roept terug dat het niet gaat want dan is zijn kar "te licht" of "te zwaar", roept hij terug. Maar amper is hij voorbij of ik hoor het getoeter van een auto. Ja, dat is een bijzonderheid.

Er zijn nog heel weinig van deze levensgevaarlijke dingen. Het is Janus Goris met zijn nieuwe auto op rit naar Huijbergen om brood te bezorgen. Janus is, evenals zijn broer Jan Goris, bakker. Ze zijn allebei geboren in Huijbergen, daar noemt met ze van "*de garde*" omdat hun vader daar veldwachter was.

Janus is een waaghals, hij rijdt verschrikkelijk hard, wel 40 à 50 km. per uur. Als Janus "*kromme Ko*" passeert verschrikt het paardje zo, dat Ko met kar en al in de sloot langs de weg dreigt te belanden.

Tussen de bedrijven door geraak ik steeds verder naar Huijbergen. Links het begin van de "*Akkerduinen*", rechts het "*Akkerven*".

Het is een vrij groot ondiep "*regenven*".

Als het in de winter hard genoeg vriest zijn er volop schaatsliefhebbers, zowel uit Huijbergen als uit Hoogerheide.

Vanzelfsprekend zijn er dan schaatsers op de "*Grote Meer*" maar het Akkerven heeft toch het voordeel dat het korter bij is.

Onder Huijbergen.

Ik doe nog een pasje bij en daar sta ik vóór de grens en onder de rook van Huijbergen.

Links een breed karrespoor dat onder een hoek van $\pm 80^\circ$ in de richting van oostelijk gebied "*De Kooy*" loopt, naar rechts een doorgetrokken grens die in verdergaande lijn de baan van Huijbergen naar Ossendrecht oversteekt.

Op het gebied van Huijbergen bij de Huijbergschesteenweg, Westersstraat, een 20 meter rechts van de Steenweg het kleine huis van de echtelieden Jan Hellemons en Trien Kools. Het is een heel klein gedoentje met een rieten dak.

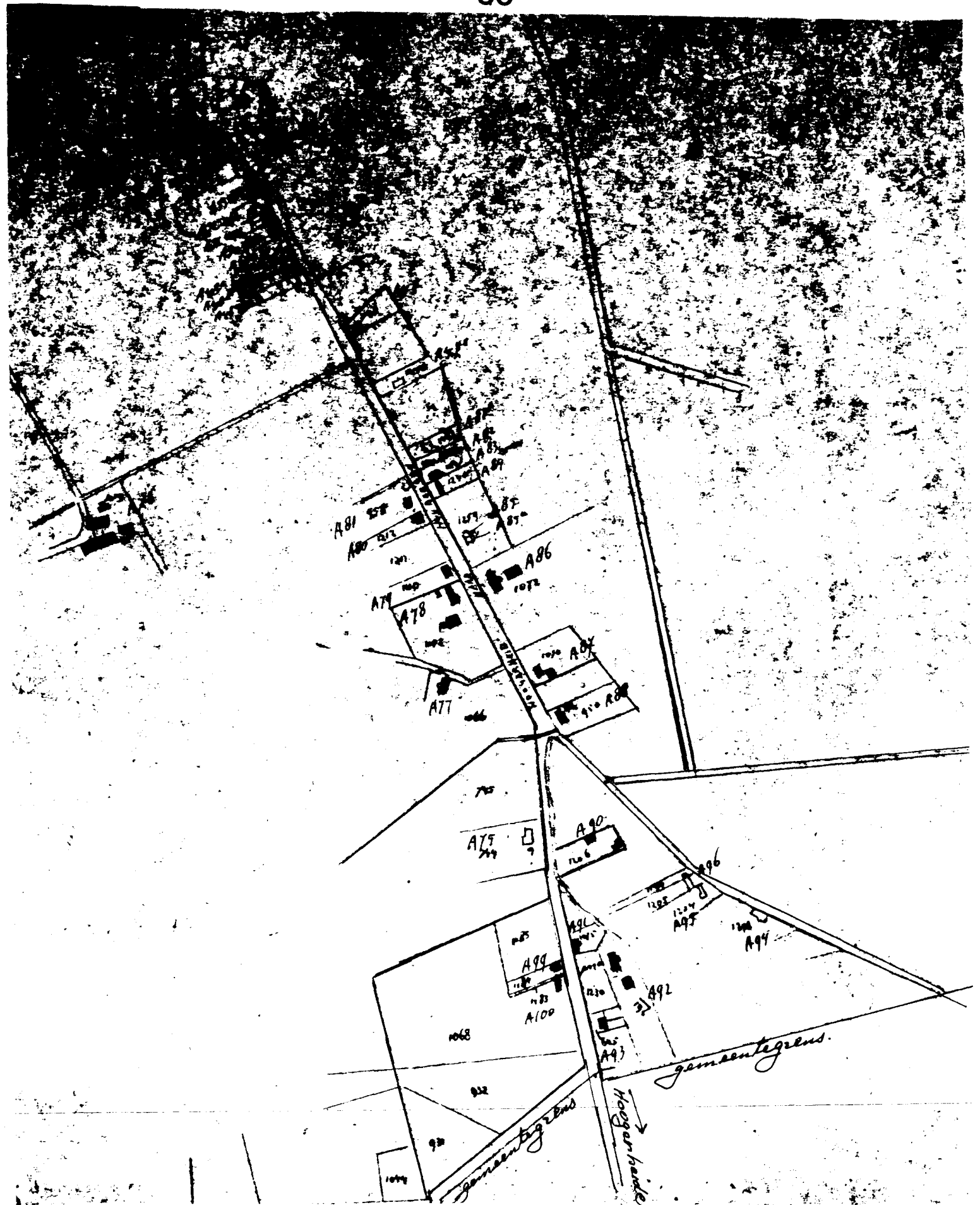
Aan de straatzijde de achterste lengtegevel waarin een heel klein raampje, waarschijnlijk van het opkamertje of een bedstede. Zulke huisjes zijn er niet zo heel veel meer.

Een eindje verder links het vrij nieuwe huis van de familie Michielsen-Colette van den Boom. Naast het huisje loopt een baantje in noordelijke richting, het loopt langs een bosje en geeft uit op weilanden.

Voorbij het genoemde baantje een nieuw huis, amper klaar, hier wonen Piet Dingemans en Nel Goosens. Pjéér en Nel hebben er een klein winkeltje opgezet om wat bij te verdienen. Aan de overkant van de weg loopt langs de westkant van een huis een ± 35 meter lange doodlopende zandweg naar de kleine boerderij van Jan Meesters en Nel Nelen. Ze hebben al oudere kinderen die al meehelpen op hun hoefje. Jan heeft een "*gemengd*" bedrijf. Jan is namelijk naast boer ook nog voerman op Bergen op Zoom. Hij heeft een zogenaamde bodedienst. Hij is echter niet de enige Huijbergse voerman op Bergen. De andere is "*Buurtje*" Ooms. Op gezette tijden dokkert hun met paard of paarden bespannen wagen over de "*Steenweg*" via Hoogerheide naar Bergen. Onder de zware wagens met grote wielen en ijzeren band hangen in een boog zware ijzeren kettingen. In de kettingen hangen grote kisten om nog een en ander te kunnen bergen. De voerzak hangt opzij aan de wagen. Zelden of nooit zie ik ze op "*de bok*" zitten, ze lopen naast het gespan.

Van, en naar Bergen, met alle akkevietjes mee, 30 km. lopen.

Niet mis zou ik zeggen. Buurtje Ooms neemt nog wel eens een zuster

Bebouwing langs de Westerstraat te Huijbergen in 1944. Fragment van de "Schadekaart" van Huijbergen 1944 uit Gemeentearchief Huijbergen. (3)

of andere verwante mee.

Ik zou dat zo goed niet weten, maar als ik uit school kom rond kwart over vier zijn ze meestal op Hoogerheide voor de terugweg. Ik heb al dikwijls getracht om op de kisten te gaan zitten die in de kettingen hangen. Het lukt mij echter zelden of nooit, om op deze manier zonder moeite thuis te komen, maar we laten Jan Meesters Jan Meesters, en trekken verder naar Huijbergen. Op de andere hoek van het baantje het huis van het echtpaar Peer Goossens en Bardien Mens. Pjeer komt oorspronkelijk uit Hoogerheide. Hij werkt met zijn zonen op de steenfabriek van Carpentier en Jacobs uit genoemde plaats. Als ze van hun werk komen fietsen ze ietwat rood bestoven langs ons huis, Ze zien dus naar hun "werk" zoals men dat zegt.

Bardien staat aan de gevel als ik voorbij wil gaan en vraagt aan mij "*seg manneke, waor goade gij toch naor tow*". Ik leg haar uit dat ik naar de broeders ga, en ze vraagt verder of ik dan niets anders te doen heb. Ik zeg dat ik vacantie heb. Ze zegt "*vacaansie, vacaansie, was me dà nouw*"?

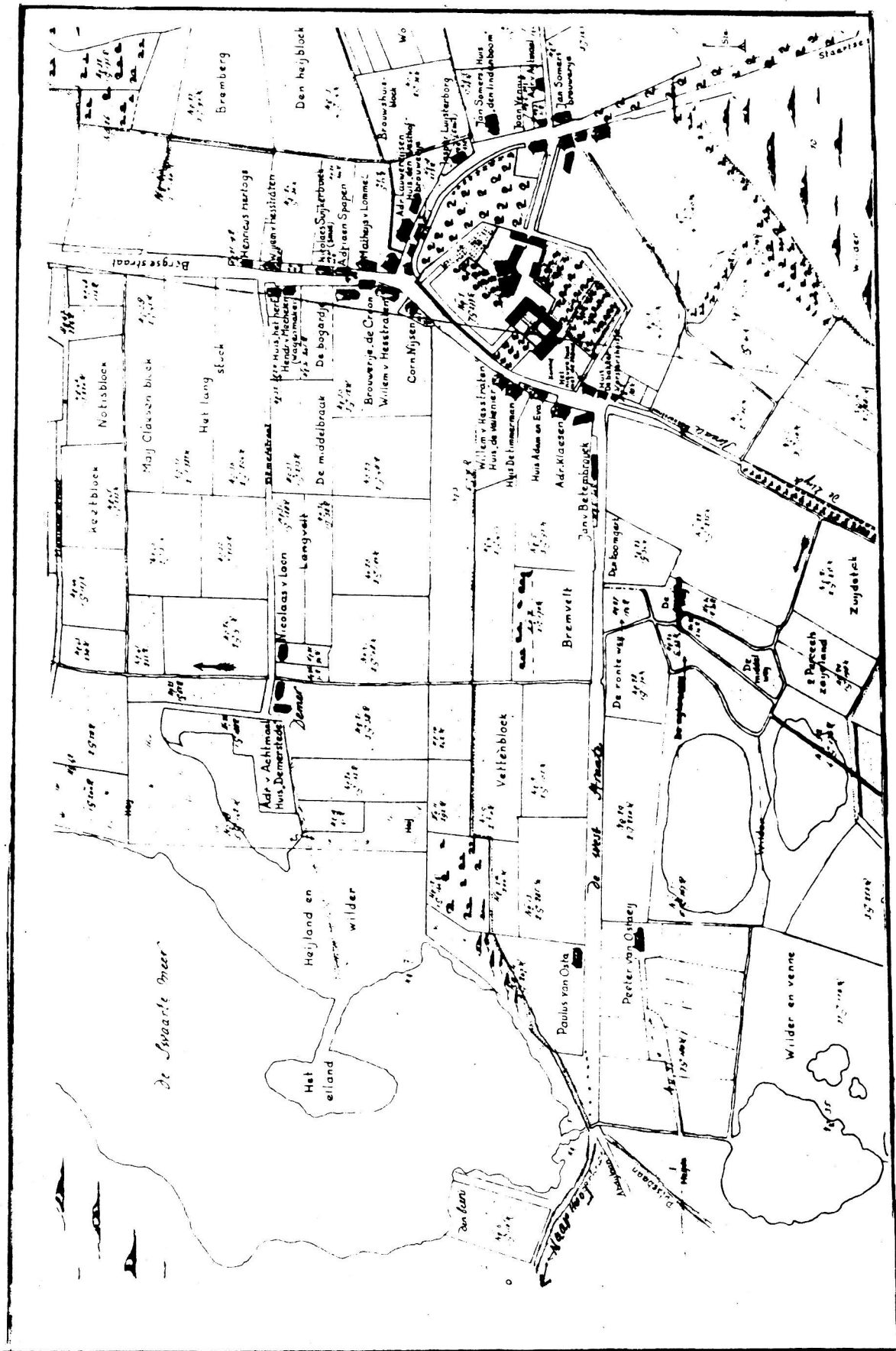
Bardien denkt precies als thuis en ik ga door. Links van de weg een dennebosje. Een zoon van Dien Dominicus komt er juist met een zak "*stooksel*" uit. Ik geloof dat het "*Zjaak*" is want hij is ouder dan ik. Hij vraagt aan mij of ik misschien naar het klooster ga, en als ik dit bevestig roept hij me nog na, dat hij er al geweest is. Rechts, via particulier paadje bereikbaar, staat een 45 meter van de Westerstraat af het huis van Cees Machielsen en Wies de Vos. Het zijn al wat oudere mensen zonder kinderen. Wies de Vos is afkomstig van Hoogerheide en op amper 100 meter afstand van mijn ouderlijk huis geboren.

Kenners van de streek weten dat ik nu op het gehucht "*Het Eiland*" ben gekomen. Rechts de uitmonding van de Ossendrechtsebaan op de Westerstraat en even er voorbij de woning van de familie "*De Ruiter*". Zo noemt men hen dan toch! In werkelijkheid is hun naam Dingemans en de vader was een zoon van oud-veldwachter Dingemans uit Ossendrecht. De Westerstraat maakt ter plaatse een bocht naar links, terwijl ik door die bocht ga zie ik in de verte de "*kloostergebouwen*" voor mij liggen. Dit gezien hebbende nader ik het huis van Pietje van den Bergh en Bet Verbraak. Er zijn al wat kinderen van hun getrouwd, de ouders zelf ken ik niet zo goed, iets wat voor mij, voor meer inwoners van Huijbergen het geval is.

Even verder links een min of meer drassige zandweg. In deze zandweg, na een bocht op ongeveer 60 meter vanaf de Westerstraat, aan de linkerkant een keuterboerderij van "*Pjeer Damen*". De boerderij zou het eigendom zijn van de al gemelde fam. "*De Ruiter*".

Rond het erf van het boerderijtje scharrelt een toompje kippen, en een paar kalveren lopen er in een "*bochtje*".

Het weggetje zelf is eigenlijk belangrijk, het voert namelijk naar het "*Eiland*". Ja, naar het "*Eiland*", deze naam heeft in feite een dubbele betekenis. Het westelijk gedeelte van Huijbergen werd in vroeger ter plaatse gescheiden door een waterloop die van de vennen en de zogenaamde "*Zuidhoeft*" naar het toenmaalse "*Swaarte Meer*" liep. In hetzelfde "*Swaarte Meer*", een groot ven, kwam ook water uit het gebied van de "*Demerhoeve*" waar in de achttiende eeuw al de familie van Agtmaal woonde. En waarschijnlijk het belangrijkste

Fragment van cijnskaart Huijbergen, anno 1764 door H. Adan.
Huijbergen-West

van alles i.v.m. dit ven lag er een kunstmatig aangelegd "Eiland" in. In 1764 (zie kaart) was dit een "schiereiland" (4) Zo is het gehucht "Het Eiland" een begrip waarop in feite door twee topografische en toponymische begrippen van toepassing zijn.

Het "Eiland" in het "Swaarte Meer" heeft geschiedenis gemaakt, het was aangelegd door de Wilhelmiëten uit Huijbergen. Op hun "Eiland" bouwden ze een "koepel huiskén" omgeven met een haag, waarin de Wilhelmiëten zich konden ontspannen. De eerwaarde Paters hadden voor hun tijd wat dit betreft dus zeer moderne ideeën Hun "lusthof" was zelfs nog voorzien van een binnengracht en hunne wijnkelder was welvoorzien.

Pater Adrianus Tiberius, afkomstig uit Santvliet, heeft het hele spul aan laten leggen. Het buitenverblijf is echter zijn noodlot geworden. Op de 19e juni van het jaar 1672 heeft men zijn vermoorde lichaam, een voet diep begraven zijnde, aldaar aangetroffen. (5)

Caspar Moermans "medicina doctor" en Olivier de Stas "Chirurgiens" beiden uit Bergen op Zoom, verklaarden na onderzoek van het lijk dat de moord ongeveer drie dagen vroeger moet hebben plaatsgevonden. Notaris Adriaan van Creecke eveneens uit Bergen op Zoom stelt in zijn verslag, dat: *"hebben het voornoemde doode lichaam bevonden gegraven te sijn int voorseijden huijsken omtrent eene voet diep onder de aerde mettet aangesicht omleegh en den rugh omhoogh hebbende twee wonden uit voorste vant hoofft, en de twee opt achterste en een aen de zijde vant hoofft doorgaende en penetreerende tot in de substante van de perssenen dewelcke elck int besonder genoegh waeren om de dood aen te doen"*.

Het moet een moord geweest zijn om de persoon zelf, gezien er geen dingen van waarde werden vermist en op het lijk zelfs alle normaal bij de persoon behorende dingen nog aanwezig waren. Deze moord liet vele vragen na, die nimmer zijn opgehelderd.

Pater Tiberius had zoals men wist geen vijanden en stond zeer gunstig aangeschreven, want het door Stadhouders en Schepenen van ondergetekende reeds aangehaalde verslag kreeg als slot *"datten Eerwaarde frater Tiberius onder Gemeente en inwoonders van Huijbergen seer veel is bemindt ende gesien geweest oock noijt gehoort noch verstaen te hebben, dat heij tegen nyemanden tsy int clooster off elders craeceel heeft gemaect off gehad"*. (6)

De reden dat men er niet is uitgekomen, is gelegen in het feit dat er nooit een serieus onderzoek om de dader op te sporen is gedaan.

De Wilhelmiëten, een katholieke communitieit in het "Zuidwartier" van het Markiezaat en dan vanwege de ligging van hun klooster ook nog gedeeltelijk onderhorig aan het bestuur der zuidelijke Nederlanden, waren mede daardoor toch wel enigzins machtige "Heren". De protestantse bestuurlaag van het Markiezaat heeft waarschijnlijk daarom de zaak maar blauw, blauw gelaten. Alles bijeen toch wel een brok zijdelingse informatie met nogal wat achtergrond.

Intussen zitten we weer in het begin der jaren dertig en zijn we nog steeds op klompen op weg naar het "Huijbergsche Klooster". Mijn voeten beginnen hoe langer hoe meer pijn te doen en mijn voeten "branden" in mijn klompen.

Ik "*pikkel*" wat door en kom gelijktijdig bij twee vrij aardig grote boerderijen. Links de hoeve van Cees Snoeijers, een man op jaren. Piet de zoon staat min of meer op trouwen met een dochter van Jan Meesters, Christ een andere zoon is het huis al uit, en is met zijn jonge vrouw Nellie van Oers bij zijn schoonvader Paul van Oers ingetrokken.

Tegenover de boerderij van Paul Huijskens en Fien Paenen. Het zijn nog jonge mensen, Paul is afkomstig uit Oudenbosch, en er kortelings ingetrouwd.

Paul, een lange man, is bezig wat varkens te verstouwen als ik er passeer en steekt vanuit de verte zijn hand op ten teken van groet. Ik doe hetzelfde en vervolg mijn weg.

Mensen, kinderen wat zal ik blij zijn als ik er ben!

Mijn voeten lijken een paar vurige stompen, ik ben bezweet en heb dorst, maar ja, je moet er wat voor over hebben om van vakantie, vakantie te maken.

Links van de weg woont "*Arjaon*" Beurmans met wat grote kinderen.

Arjaon is een "*gezette*" man, in postuur wel te verstaan!

Nog niet zo lang geleden heeft de dochter hare verloofde verloren.

Hij is op de thuisweg van Huijbergen naar Hoogerheide overreden en dat terwijl er zo weinig motorisch verkeer is. Verderop is er ter weerszijden van de Westerstraat wat bouwland. Links wat aard-appels en rechts wat rogge. De grond is hier al heel wat beter dan onder Hoogerheide, aan de gewassen kun je dat dan ook goed zien. We gaan door, links, een "*schoon*" huis, men zegt dat hier ene "*mijnheer Mortelmans*" in woont, een echte musicus die afkomstig is uit Antwerpen. Ja, dat is een voorname man waar men tegen opziet. Mijn aandacht is getrokken door een groep naderende jongens. Het zijn de weeskinderen die onder leiding van "*Broeder Jozef*" van Baal op wandel gaan in de richting van Hoogerheide. Broeder Jozef heeft zwart krullend haar, die door de "*val*" daarvan zijn hoofd iets schuin houdt waardoor je hem uit vele andere broeders kunt herkennen. De jongens praten druk met elkaar en voelen zich waarschijnlijk min of meer als van de "*band*" gelaten.

Bijna was ik door mijn bespiegelingen de bebouwing aan de rechterkant van de straat vergeten. Ik trek langs het vrij lage arbeidershuis van Jan Somers, zijn vrouw Truus van Es is een Oirschotse. Aan haar spraak kan men goed horen dat ze geen "*Huijbergsche*" is, ze hebben een paar kinderen wat jonger dan ik. We zijn een beetje in een familiehoekje terecht gekomen want naast Jan Somers woont "*Marte*" Damen die als vrouw Dien Somers, een zuster van Jan, heeft, ze hebben wat jonge kinderen. Marie Damen, een zuster van "*Marte*", woont er dan weer naast hem. Haar man is Piet Hazen. Piet, afkomstig uit Ossendrecht, is timmerman of metselaar of misschien wel beide.

De mensen hebben geen kinderen, iets wat hun waarschijnlijk niet welgevallig is. Het zijn zonder meer "*pronte*" mensen. Voorbij Piet Hazen een groot stuk bouwland en weide. We "*verlaten*" voorlopig de rechterkant van de straat en herbeginnen aan de linkerzijde. Voorlopig nog één huis voorbij Mortelmans, daar woont Fons van den Boom met zijn vrouw. Fons werkt op de steenfabriek te Hoogerheide. Ook hem zie ik iedere dag voorbij ons huis fietsen.

Ook zij hebben enkele grote kinderen.

Ik heb horen zeggen dat hun dochter "*Net*" het aankijken best waard is. De bebouwing is nu ook links voorlopig ten einde.

Op de achtergrond de prachtige "*Demerhoeve*" van de familie van Agtmaal en nog verder wenkt de molen van Huijbergen aan de "*Bergsche straat*".

De molenaar is "*Saor*" Goris, een broer van de bakkers Jan en Janus. Rechts eigenlijk nog steeds de "*Zuidhoeve*", aan de boorden daarvan de indrukwekkende "*mastebossen*" en heidevlakten die verderweg overgaan in het gebied van de "*Grote Meer*" en naar Kalmthout toe, de "*Kalmthoutse Heide*".

We stappen er nu flink op los want ik heb mijn doel "*Het Klooster*" nu binnen oogbereik. Rechts nog het huis van de familie Hellemons, maar dan tot aan de Bakkerstraat geen enkel huis meer.

Links nog een rij met huizen waarvan ik niet precies weet wie in welk huis woont. De twee aannemerswoningen van Van Pul en Michielssen herken ik duidelijk. Verder wonen in die huizen o.a. nog Cees Cleiren, de gezusters Palinckx, Jan Wienk, de kleermaker en Stanneke Backx en mogelijk nog enkele andere gezinnen.

Marieke Palinckx ken ik eigenlijk goed, het is een klein vrouwtje met een witte muts op met een kapmanteltje aan of een "*gevleesde gestoken neusdoek*" omgeslagen. Ze is als een plaatje en kan zo weggelopen zijn uit een negentiende eeuwse "*Brabants*" sprookje. Een juweel van een typetje, om nooit te vergeten!

Wij kijken nog eens naar rechts en bemerken links in de Bakkerstraat een menigte van sportvelden ten gebruike van het "*klooster*" die wat accommodatie en aantal de naijver moeten opwekken van de sportminnenden uit de naburige gemeenten.

We gaan de bocht naar links door en staan in de Boomstraat, rechts de muur om het kloostercomplex.

In deze gemeenschap ontvangen honderden studenten uit het hele land en zelfs nog daarbuiten een of andere opleiding die veelal "*met op kostschool zijn*" wordt omschreven. De "*Broeders van Huijbergen*" hebben het begrip onderwijs zoals reeds vernomen hoog in hun vaandel geschreven zelfs in ververwijderde streken.

Links de "*particuliere*" bebouwing van de Boomstraat waarvan ik helaas niet weet waar iedereen precies woont, m^áar, we doen ons best! Links vooraan het huis van de koster. Hieromtrent moeten de "*gezusters Palinckx*" nog winkeltje gehouden hebben en "*paternosters*" crucifixes en andere nog kleinere religieuze snuisterijen of min of meer verwante artikelen hebben verkocht.

Ongeveer daarnaast een café waarvan Paul Backx de "*uitbater*" is. Paul spreekt op zijn "*Hollands*" en is dus duidelijk geen Brabander. Alhoewel de Boomstraat niet zo lang is, ken ik er weinig mensen. In grote trekken woont hier min of meer de "*burgerij*" van Huijbergen. Men komt er o.a. de familienamen van Agtmaal, van Mechelen, van Aert, Aerden en nog wat andere namen tegen.

De café's in de Boomstraat trekken de aandacht. "*De Gouden Leeraw*" een naam als een klok. een echte dorpsherberg annex veestal. De caféhouder is Uitdewilligen, voorheen van Mechelen. In de gelagkamer ruik je min of meer de agrarische "*verbinding*". Op de Boomstraat "*weegt*" het straatje uit dat van de Demerhoeve komt.

Er zijn nog enkele andere "wegeltjes" in de buurt die aan de Boomstraat toch een bepaald cachet verlenen. Omdat ik toch niet iedereen weet te wonen gaat de aandacht uit naar "Café de Kroon" een café met een oude en bekende naam en een zeer bekende caféhouder. In vroeger eeuwen was dit "brouwerij De Croon".

Jan van Aert en "Miet" Aerden zijn met hun café tot in de verre omtrek bekend. Hun café is min of meer internationaal. Allerlei "baarmannen" landen er aan. Jan is veehandelaar, in de volkstaal noemt met dat "beestenkoopman" en of "varkensstouwer".

Jan kent dus zowat alle mensen en zowat alle mensen kennen dus hem. Vrouw Miet moet een kaartexperte zijn die altijd "in" is voor een spelletje kaart. Ze weet met de klanten om te gaan. Nu we in de crisistijd leven komen er toch méér mensen door Huijbergen. De grens is namelijk vlakbij en de winkelwaar in België goedkoper en mensen uit de omgeving die hier belangstelling voor hebben komen dus meer in Huijbergen. "De Kroon" is in deze tijd een pleisterplaats van eerste orde. Bij nadering van het café zie ik dat groenteboer "Kromme Ko" er ook aangeland is. Zijn paard en kar staan "aangebonden" en zijn paard heeft de "haverszak" omgehangen gekregen.

Het paard schraapt met een voorpoot over de stenen en is dus kennelijk het wachten beu. Verder staan er nog enige fietsen voor de deur. Een daarvan heeft een mand met kippen voorop die men waarschijnlijk gaat "vitleuren".

Voor het café is Janus Goossens de kantonnier van de "Provincie" de paardenvijgen van de straat aan het vegen. Die liggen er bij deze bekende pleisterplaats maar genoeg. Er komen veel "gerijkes" áán, en "gerijkes" betekenen paarden, en paarden betekenen "moppen".

Hé zeg, nu ben ik in de drukte ongemerkt de kerk van Huijbergen voorbijgelopen. Ik heb daar ook vergeten te groeten voor de kerk. Je weet wel, dat je in het voorbijgaan van een kerk moet groeten omdat het "het huis van God" is. Trouwens, de schoolmeester, de kapelaan, de pastoor en de burgemeester moeten we toch ook groeten nietwaar! Daar komt nog bij dat men kerkelijk Huijbergen niet uit moet vlakken. Vanaf ± 1600 hebben de paters Wilhelmiën ingestaan voor de zielzorg van de dorpen in de hële omgeving. Doordat hun kloosterkapel voor 2/3 op de Spaanse Nederlanden lag konden zij daar de zielzorg uitoefenen gezien de R.K. godsdienst in de "Verenigde Nederlanden" niet openlijk mocht worden beleden. Globaal duurde deze zielzorg in de dorpen langs de "Waterkant" tot 1689 toen er in Hoogerheide een "parochieschuurkerk" kwam. Het overgrote deel van de Zuidgeest bleef echter te Huijbergen kerken totdat in de 19e eeuw de parochie Nieuw Borgvliet werd opgericht. De Zuidgeestste min of meer adellijke familie Cuijpers van het landgoed Mattemburgh hebben nu in de jaren dertig nog hun familiegraf in de kerk van Huijbergen.

Dit alles overdenkende stap ik rechts de Dorpsstraat in. Ik wilde eigenlijk nog iets doorlopen tot bij "Sus van de Smid" Frans Suijkerbuijk. Frans komt dikwijls voorbij ons huis. Hij is een vrij lange man met zwart haar, hij heeft een soort sportfiets, min of meer naar "Bels" model.

Bijna iedere zondag gaat hij op Hoogerheide met de handboog schieten, en mijn vader brengt dikwijls "smekolen" bij hem thuis die hij in de smidse gebruikt.

Ik trek dus toch de Dorpsstraat maar in, rechts naast de "klooster-
muur" een slootje, door verschillende inwoners van Hoogerheide
smalend "De Kaai" genoemd. Daar vlak in de buurt een voor mij wat
onduidelijke overblijfselen van gebouwtjes die aan een brouwerij
of zoiets doen denken. Dat blijkt het o.a. ook te zijn geweest.

In het cijnsgrondboek van Huijbergen en op de bijbehorende kaarten
in dato 1764 staat ter plaatse aangegeven:

- no. 17. "Een perceeltje met De Brouwerije (" 't Schoentje")
0 gemet 6 roeden
Eigenares : De weduwe en de kinderen Joris Dielbeek
nadien Adriaan Lauwerijssen.
Noord en Oost : De straat
Zuid : tegen de muur van 't Clooster.
West : De straate"

Aan de overkant waar nu Louis Aerden woont was in 1764 omschreven
als:

- No. 18. "Een perceel : Den Westhoff
met den betimmer (bijbehorend gebouw)
De weduwe en de kinderen Joris Dielbeek huijsen
Groot 0 gemet 257 roeden
nadien Adriaan Lauwerijssen
Noord : Mattheijs van Lommel huis in no. 19
Oost : no. 14
Zuid : De straate
West : no. 19" (7)

Waarschijnlijk zijn oorspronkelijk beide gebouwen zowel links als
rechts in gebruik geweest om er in te brouwen.
Het grote gedoente van de familie Aerden zal waarschijnlijk wel
het laatste brouwhuis geweest zijn.

We zijn nogal wat lang bij het verleden blijven toeven en keren daar-
om haastig terug naar de 20e eeuw.
Links verderop nog een smid Jan Paulus. Jan is een min of meer indruk-
wekkende verschijning. Hij heeft zwart haar, borstelige wenkbrauwen,
doordringende ogen en een vervaarlijke enigzins gedraaide snor.
Als ik voorbij kom hoor ik hem op het aambeeld slaan en uit de smid-
se ontsnapt wat stoom.
Aan de overkant tegen de kloostermuur scharrelen wat kippen en een
paar eenden, mogelijk zijn ze van Jan,

Ik ben er bijna, links nog het statige huis van de Backx-Grefs en op
de hoek van de Koperstraat de bakkerij, winkel en café "De Zwaan"
van Frans Hoeckx. Rechts op de hoek van de oprijlaan naar het "Poort-
gebouw" de winkel van de familie Backx. We lopen niet rechtuit de
Staartsestraat in maar begeven ons naar het "poortgebouw":
We passeren dan vooraan links de "Kloosterboerderij" die in gebruik
is bij Louis Sanders. Nog een vijftig passen en we zijn er!
Ik heb er ± vijftig minuten over gelopen. De vermoeidheid doet zich

Links en rechts, Brouwerij "*Het Schoentje*", met brouwershuis.
Op de achtergrond "*Café de Kroon*" vroeger brouwerij "*De Kroon*".
Situatie vermoedelijk ± 1918.

Westerstraat, tegen het dorp.
Links, Boomstraat, rechts Bakkerstraat
Rechts aan de Westerstraat aldaar nog geen bewoning
Situatie vermoedelijk ± 1925.

wat gelden. Na wat gedronken te hebben is het leed spoedig geleden. Er hangt een min of meer feestelijke stemming en er is wat versiering. Het geheel doet denken aan een *"Vlaamse kermis"* en een tentoonstelling. De meeste localiteiten zijn toegankelijk, evenwel niet zonder toezicht.

Er valt ook nog iets te kopen, maar dat is niet voor mij, want geld, hoe weinig ook, heb ik niet. Maar ja, welke jongen heeft het wel!

Het meest treffen me de gangen met de spitsboogramen, de oude schilderijen en foto's.

Na ongeveer anderhalf uur weer naar buiten voor een bezoek aan de mooie dreven en het complex sportvelden. Ik zie dat Pietje Borremans, de zoon van *"Wiezzie"* met nog een paar andere jongens op een van de velden een balletje aan het trappen zijn. Hij vraagt of ik ook mee doe, ik aarzel, maar doe toch mee.

Ik ben namelijk niet zo'n *"ster"* in het voetballen. Na vrij korte tijd vraagt Pietje of ik mee naar huis ga. Ik stem direct toe want mijn *"beertje begon te brommen"* en het was al vrij laat in de namiddag.

Via de Bakkerstraat stonden we weer zo in de Westerstraat. Het lopen was nu ik een maat had wat aangenamer, en het schiet naar het lijkt wat vlugger op. Als we terug bij de boerderij van Snoeijers zijn komen we daar de voerman *"Buurtje Ooms"* en zijn zuster tegen.

Bij Snoeijers zelf zijn ze aan het melken. Piet, de zoon, komt het erf op lopen met een handwiedmachientje op zijn rug. We schieten snel op. Juist voor we de grens Huijbergen Woensdrecht weer overschrijden worden we voorbijgereden door *"Kromme Ko"* met zijn groentekar.

De wind is flink opgestoken en er kan min of meer van storm gesproken worden. Boven de Schelde ontwikkeld zich een bui. Het waait nu zo hard, dat we bij de familie Sneep in een *"zandbui"* terechtkomen. Pieta Kleinputte haalt haastig het wasgoed van de lijn en de *"Kwast"* Lambrechts haalt ons tegelijkertijd met zijn hondenspan in. Hij stopt bij de *"Groene Papegaai"* om niet in de regen te geraken.

Mijn vader staat bij Piet Snepvangers met de kolenkar, Als we terug bij Hugo Pals zijn, passeert hij ons en wij springen op de kar.

De eerste druppels beginnen te vallen en vader laat het paard draven. Janeke de Backer, de vrouw van Louis van Ostaay, vlucht voor de regen onder de koe uit. En juist voor we goed nat beginnen te worden zijn we thuis. Pietje blijft bij ons schuilen. Na ongeveer een half uur is de bui weggetrokken en dan gaat hij ook naar huis. Moeder zegt daarna dat we gaan eten. Wanneer we daar mee klaar zijn zegt ze tegen mij:

"Oze Huijbaargse broeder denkt ur ut vandaog zekur zow vanaf te brenge, mar ge mot nog out kappe, kole mei opzakke, de keneine uit miese en om pieterolie. En agge daor mej klaor zijt zal 't wel bedtijd zijn!"

De slag was dus niet helemaal gewonnen, maar zo erg was dit nu toch ook weer niet.

Dit alles is vele jaren geleden. Van de ouderparen van toen is nog een enkeling in leven, en voor het allergrootste deel zijn zij een

herinnering geworden. Zo trokken ze dan ook met de geschetste situaties aan mijn geestesoog voorbij.

In feite dus een verhaal over mensen, mensen die hard, en te lange dagen werkten voor te weinig loon. Over mensen die ondanks hun karig bestaan toch konden lachen en de moed zelden of nooit verloren. Mensen die ons ten voorbeeld zijn nu het ons toch ook wel wat minder goed gaat.

april 1983.

A. J. Pijnen.

Naschrift

Het verhaal is, voor zover het onder Hoogerheide betreft, opgeschreven uit eigen "memorie". Voor het gedeelte, dat zich op grondgebied van de Gemeente Huijbergen afspeelt, uit eigen herinnering, met aanvullingen van de Huijbergse families Michielsens, Goossens, Meesters, Snoeijers, van Oers, Scheermakers, Damen, en Alf. Hoeckx, benevens Mevr. v. Suijkerbuijk - van Agtmaal te Hoogerheide.

Veel genoemde families hadden of hebben bijnamen, die echter niet gelijktijdig met de familienaam zijn weergegeven omdat dit mogelijk niet prettig zou kunnen worden gevonden, al zijn sommige gewoon beroepsnamen. Dergelijke namen onstonden veelal wanneer de mannelijke naamdragers deze namen ontvingen van hun mede-arbeiders, wanneer ze uithuizig in binnen- of buitenland werkten. Daardoor is het ook te verklaren dat er naar rato veel meer van deze bijnamen aan de inwoners van Hoogerheide - Woensdrecht, dan aan de mensen van Huijbergen werden gegeven.

De bevolking van Huijbergen verdiende namelijk voor een veel groter deel de kost op "eigen grond" waardoor er dus ook minder bijnamen ontstonden. Het zou echter waarschijnlijk niet juist zijn de bijnamen niet te vermelden omdat ze gewoon bij het tijdperk horen, waarover is geschreven, Om dit zonder al te veel bezwaren van wie ook, te kunnen doen. Indien deze bezwaren al mochten ontstaan, vermelden we de bijnamen zonder koppeling aan de familienaam.

De Barl	Krol	Saleman
Den Brouwer	Kruinoot	Saoi
Den Dekker	Lair	Sloep
Jwootje	De Mulder	De Sok
De Kammer 5 x	Pessier 3 x	Den Urgel
Kaai	Poesje	Vette 2 x
Kraontje	De Postkaar	
Kopke	De Ruiters	

U ziet in verhouding tot het aantal familienamen zijn er zeer veel bijnamen, waarvan echter het grootste gedeelte niet meer in "omloop" is. Als we het lijstje beschouwen hebben we beroepen, een enkel lichaamsdeel en vele gebruiksvoorwerpen, verder een enkele dieren-naam en zelfs een loswal en een boot.

Van enkele andere bijnamen is verklaring zo al niet mogelijk zelfs onmogelijk.

De aangewende documentatie staat aangegeven in de noten.

Noten.

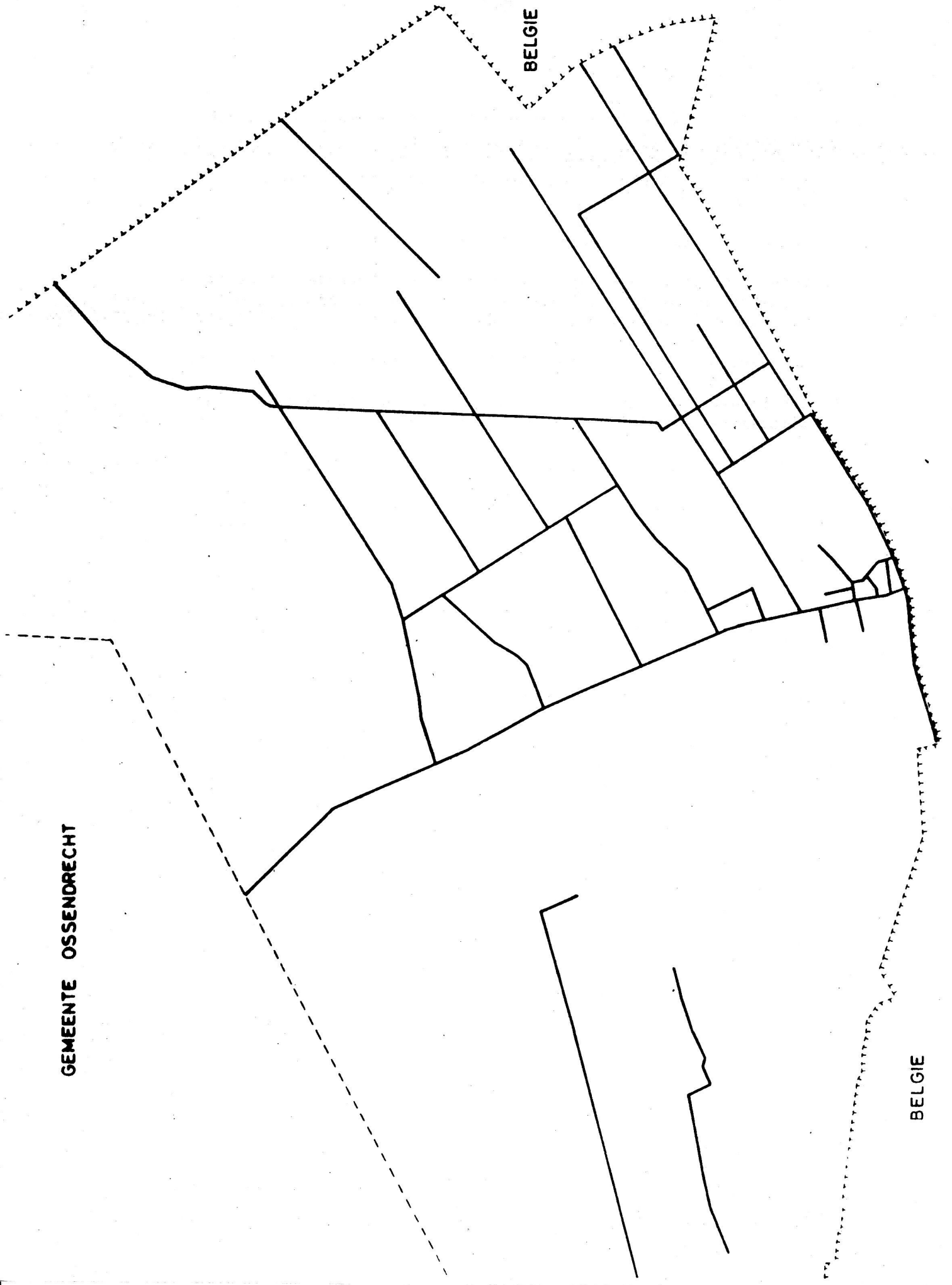
1. Gedeelte van de oudste kadasterkaart der Gemeente Woensdrecht in dato 1825.
2. Register van ingekomen personen 1929 Gemeente Woensdrecht zonder nummer.
3. Schadekaart Gemeente Huijbergen 1945 fragment.
4. Gedeelten van de verzamelde cijnskaarten behorende bij cijnsregister (kadaster Huijbergen in dato 1764) H. Adan Wilhelmiëtenarchief Huijbergen.
5. Geschiedenis van het Bisdóm Breda J.B. Krüger Deel III blz. 4.
6. Geschiedenis van het klooster te Huijbergen 1906 blz. 184 en Wilhelmiëtenarchief Huijbergen G 17 A.P.
7. Zie noot 4.

A.P.

BELGIE

BELGIE

GEMEENTE OSSENDRECHT

PUTTE IN OUDE WEGEN

In het vorige nummer van Tijding (1983-1) hebben wij de serie, "Ossendrecht in oude wegen" afgesloten en aangekondigd dat we ons vervolgens zouden gaan verdiepen in de herkomst van de namen van de oude wegen van Putte.

Een begin hiermee is reeds gemaakt, maar al spoedig bleek dat de medewerking van een of meer geboren en getogen Puttenaren zeer welkom zou zijn. Als u nu denkt "dat is niets voor mij, want ik weet niets van die zaken af", dan vergist u zich.

Wij zoeken gewoon iemand die ons dingen kan vertellen als:

"waar nu die weg is, stond voor de oorlog een huis", of:
"in dat oude huisje woonde in 1900 een mandemaker die zus of zo genoemd werd."

Wij beschikken als steeds over onze kaarten en archiefgegevens, maar daar wij geen van allen uit Putte afkomstig zijn, is het voor ons moeilijk de kleine bijzonderheden van vroeger te achterhalen.

Hieronder laten wij een lijst volgen van de wegnamen die wij gaan bespreken, gaat u eens bij u zelf na wat er bij te vertellen zou zijn, ook met één gegeven doet u ons een plezier. U kunt contact opnemen met onze secretaris de heer C. van Opdorp (tel. 01646-3830) of met een van de andere leden van de werkgroep om een afspraak te maken voor het bijwonen van een van onze bijeenkomsten of voor het doorgeven van wetenswaardigheden.

Te behandelen wegnamen in Putte:

1. Achterstraat	18. Klavetterstraat
2. Antwerpsestraat	19. Koppelstraat
3. Armendreef	20. Krommeweg
4. Bosweg	21. Molenbergdreef
5. Bradfordstraat	22. Molenstraat
6. Breestraat	23. Noordweg
7. Canadalaan	24. Oude Postbaan
8. Eerste Verdelingsweg	25. Postbaan
9. Grensstraat	26. Putseweg
10. Heerenbaan	27. Tweede Verdelingsweg
11. Hogebergdreef	28. Verbindingsdreef
12. Hooiweide	29. Vijverweg
13. Huiskensdreef	30. Weg naar Kalmthout
14. Jordaensstraat	31. Weg van Roosendaal
naar Putte
15. Kastanjedreef	32. Zanddreef
16. Keizerstraat	33. Zoekweg of Kerkstraat
17. Kerkstraatje	

Hoogerheide, mei 1983
Werkgroep toponomie.

Dhr, J. vd. Bussche
Mevr. Nijssen - Steketee
Dhr. C.J. van Opdorp
Dhr. E. Suykerbuyk

REKTIFIKATIE Tijding 1983/1Artikel "De Oude Hinkelenoordpolder"

Blzd 10	regel 34	schorven	moet zijn	<u>schorren</u>
,, 10	regel 35	3,00 en 6,00	moet zijn	- 3,00 en - 6,00
,, 13	regel 14	<u>in</u> voor de komma		(vervalt nvt.)
,, 13	regel 20	<u>de naam</u>	moet zijn	<u>haar naam</u>
,, 13	regel 22	<u>worden</u>	moet zijn	<u>werden</u>
,, 15	regel 11	<u>Kohenstaufer</u>	moet zijn	<u>Hohenstaufer</u>
,, 17	regel 45	<u>Hinkelingedreef</u>	moet zijn	<u>Hinkelingeekreek</u>
,, 18	regel 25	<u>Kreefe</u>	moet zijn	<u>Kreeke</u>
,, 23	regel 4	<u>Everwaard</u>	moet zijn	<u>Everswaard</u>
,, 23	regel 29	<u>Innundatie</u>	moet zijn	<u>Inundatie</u>
,, 25	regel 3	<u>geinnundeerd</u>	moet zijn	<u>geinundeerd</u>

Artikel: "Mulders"

Blzd 31	regel 14	<u>waarck</u>	moet zijn	<u>waark</u>
,, 31	regel 32	<u>alwoodarsenaot</u>	moet zijn	<u>lwoodarsenaot</u>
,, 32	regel 39	<u>Kaotje</u>	moet zijn	<u>Koatje</u>
,, 33	regel 18	<u>Ma</u>	moet zijn	<u>Mar</u>
,, 33	regel 40	<u>Eikellayers</u>	moet zijn	<u>eikebloyers</u>

In veel gevallen is "wá" en "dã" weergegeven, dit moet in alle gevallen wà en dà zijn.

Artikel "Onopgehelderde Moord te Huijbergen"

Blzd 39	regel 39	<u>zeit</u>	moet zijn	<u>ziet</u>
,, 43	regel 22	<u>een</u>	moet zijn	<u>eens</u>
,, 40	bij noot 1	<u>Resolutiboek</u>	moet zijn	<u>Resolutieboek</u>

Artikel "Vit het Oud Archief van Putte"

Blzd 47	regel 12	<u>precicant</u>	moet zijn	<u>predicant</u>
,, 49	regel 22	<u>Geertrij</u>	moet zijn	<u>Geertruij</u>
,, 53	regel 44	achter " <u>thuislegger</u> "	geen 1 maar een 2	

Bij enkele exemplaren ontbreken de pagina 55 en 56 en daardoor ook de ondertekening.

I.v.m. ziekte in het gezin was het niet mogelijk voor deze "Tijding" het artikel "De oude Hinkelenoordpolder" volledig uit te werken.

Het vervolg verschijnt nu in een volgende uitgave.

A.J. Pijnen
Mei 1983.

*Op de voorplaat een fragment van de
kaart van Jacop van Deventer,
cartograaf 1512 - 1575, gecopieerd
met toestemming van de uitgever,
M. Nijhoff te 's Gravenhage.*

*Tijding, Kroniek van de Heemkundekring
't Zuidkwartier.*

*Lidmaatschapskosten f.25,-- per jaar,
trv. Penningmeester 't Zuidkwartier,
nr. 140521437, Rabobank Ossendrecht,
postrek.nr. bank: 1107397.*

TIJDINGTIJDING
=====